

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Eva Hradilíková

**Náhrada nákladů civilního soudního řízení při částečném úspěchu
účastníka ve věci**

Diplomová práce

Olomouc 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Náhrada nákladů civilního soudního řízení při částečném úspěchu účastníka ve věci“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce i s poznámkami pod čarou má 112 978 znaků včetně mezer.

V Olomouci dne 8. 4. 2023

Eva Hradílková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Kláře Hamul'ákové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, velmi cenné podněty, připomínky i rady, které mi při vypracování diplomové práce významně pomohly.

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	7
1 Náhrada nákladů řízení	9
1.1 Pojem náhrady nákladů.....	9
1.2 Zásada úspěchu ve věci.....	11
2 Náhrada nákladů řízení při poměrování úspěchu ve věci	16
2.1 Obecně k ustanovení § 142 OSŘ	16
2.2 Posuzování částečného úspěchu ve věci v řízeních iuducium duplex	18
2.2.1 Aplikace ustanovení § 142 OSŘ v řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví	19
2.2.2 Aplikace ustanovení § 142 OSŘ v řízení o vypořádání SJM.....	26
3 Plná náhrada nákladů při částečném úspěchu ve věci	30
3.1 Obecně k ustanovení § 142 odst. 3 OSŘ	30
3.2 Poměr mezi odhadovanou výší plnění a rozhodnutím o výši plnění	31
3.3 Neúspěch účastníka v řízení v poměrně nepatrné části	32
3.3.1 Peněžité plnění	32
3.3.2 Nepeněžité plnění.....	32
3.4 Výše plnění závislá na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu	36
3.4.1 Znalecký posudek	36
3.4.2 Úvaha soudu.....	39
Závěr	46
Seznam použitých zdrojů	48
Shrnutí / Abstract	53
Klíčová slova / Key words	54

Seznam použitých zkratk

Energetický zákon	Zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
NS	Nejvyšší soud
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OZ 1964	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb.
Přísudková vyhláška	Vyhláška č. 484/2000 Sb., Ministerstva spravedlnosti, kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníků advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění vyhlášky č. 64/2012 Sb.
Správní řád	Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
Ust.	Ustanovení
Úmluva	Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, ve znění pozdějších předpisů
ÚS	Ústavní soud
Zákon č. 82/1998 Sb.	Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon o ÚS	Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Tam, kde je uvedeno číslo paragrafu bez dalšího údaje, jedná se o citaci zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, pokud z textu nevyplývá něco jiného.

Úvod

Zásada úspěšnosti účastníka ve věci je jednou z nejvýznamnějších zásad ovlivňující rozhodnutí o náhradě nákladů v civilním řízení. Má-li účastník úspěch pouze částečný, dojde v souladu s ust. § 142 odst. 2 k poměrnému rozdělení těchto nákladů. Pokud je poměr úspěchu účastníků přibližně stejný, soud podle téhož ustanovení nepřiznává náhradu nákladů ani jednomu z nich. Další možností je naopak přiznat jednomu z účastníků plnou náhradu nákladů ve smyslu ust. § 142 odst. 3, tkvěl-li jeho neúspěch v řízení v poměrně nepatrné části, nebo záviselo-li rozhodnutí o výši plnění na znaleckém posudku či na úvaze soudu. Ačkoli v odst. 2 ani odst. 3 ust. § 142 nedošlo od přijetí OSŘ k žádné novelizaci právní úpravy,¹ rozhodovací praxe je stále v určitých typech řízení nesjednocená. Jejich názorový rozkol tkví zejména ve snaze nalézt obecná pravidla sloužící k rozlišování situací pro aplikaci ust. § 142 odst. 2 nebo odst. 3, která budou použitelná i v řadě specifických řízeních. NS konstatoval, že aplikace ust. § 142 odst. 3 při rozhodování o náhradě nákladů řízení je koncipována jako možná, nikoli nezbytně nutná.² Navíc prostory pro úvahy soudu o výši plnění, popř. určení její výše na základě znaleckého posudku, rovněž vytvářejí diferenciaci v samotném rozhodování soudů. Je proto patrné, že judikatura se musela potýkat s vymezením hranice, v jakých konkrétních případech měla úvaha soudu nebo znalecký posudek takový vliv na výši plnění, že je skutečně na místě v nich přiznat účastníkovi plnou náhradu nákladů řízení.

Diplomová práce je primárně založena na komparaci aktuální judikatury s přístupy minulé judikaturní praxe. Ta je vzhledem k minimální novelizaci ust. § 142 stále použitelná i v dnešní rozhodovací praxi. V první kapitole se zaměřím nejprve na vymezení základních pojmů, jako je náhrada nákladů řízení a zásada úspěchu ve věci. Zabývám se vlivem této zásady na rozhodování o náhradě nákladů řízení, jakož i jejími určitými omezeními v podobě ostatních ustanovení a zásad OSŘ. Druhá kapitola je věnována poměrování úspěchu ve věci ve smyslu ust. § 142 odst. 2. Toto pojednání by se však neobešlo bez konkretizace obecných podmínek v souvislosti s aplikací odst. 1 a odst. 3 téhož ustanovení. Nakonec druhá kapitola směřuje k problematickým typům řízení, tzv. iudicium duplex. V předmětných řízeních aktuálně dochází ke střetu dvou názorových proudů o způsobu rozhodování o náhradě nákladů a rozsahu aplikace zásady úspěchu.

¹ JANEK, JIRSA. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 426.

² Rozsudek NS ze dne 7. 3. 2017, sp. zn. 22 Cdo 1370/2015.

Ve třetí kapitole primárně rozebírám jednotlivé zákonné podmínky ust. § 142 odst. 3. Opět zde dochází k sumarizaci základních zákonitostí ustálené doktrínou a prověřené judikaturní praxí. Nabízí se i shrnutí přístupu při poměřování žalobcem odhadované výše plnění s konečným rozhodnutím soudu, pakliže soud uzná, že nárok žalobce je oprávněný. Stěžejní pro posouzení míry úspěchu je přiznaná výše plnění s ohledem na to, co žalobce původně požadoval a jak moc se navrhovaná výše plnění od konečného rozhodnutí lišila. Následně se třetí kapitola dělí podle jednotlivých zákonných podmínek, u kterých je možné přiznat plnou náhradu nákladů při částečném úspěchu ve věci. V rámci nepatrného neúspěchu je podkapitola rozdělena na plnění peněžitá a nepeněžitá. Rozhodování o výši plnění odvíjející se od znaleckého posudku či úvahy soudu jsou svázána do jedné podkapitoly, neboť se pro ně mnohdy utvářejí vzájemně platná kritéria.

Hlavním cílem diplomové práce je popsat přístup a odlišnosti v rozhodování o náhradě nákladů při částečném úspěchu účastníka v souvislostech dosavadní judikatury, dále jejího vývoje v posledních letech, zásadních změn a případných rozkolů. Zejména za pomoci analýzy a srovnávací metody se závěrem zabývám následujícími otázkami: 1) který z názorových proudů ÚS o způsobu rozhodování o náhradě nákladů v řízeních iudicium duplex je vhodnější, 2) jestli dochází (nebo již došlo) v soudní praxi k jasnému vymezení hranice pro aplikaci ust. § 142 odst. 3.

1 Náhrada nákladů řízení

1.1 Pojem náhrady nákladů

Náklady řízení se rozumí zejména hotové výdaje účastníků, jejich zástupců, a to včetně soudního poplatku, dále i ušlý výdělek účastníků a jejich zákonných zástupců, náklady důkazů, tlumočné, náhrada za daň z přidané hodnoty, odměna za zastupování a odměna pro mediátora podle zákona o mediaci za první setkání s mediátorem nařízené soudem dle ust. § 100 odst. 2. Jedná se pouze o demonstrativní výčet ust. § 137 odst. 1, příkladem dalších nákladů řízení vedle výše uváděných je často odměna notáře nebo správce dědictví v řízení o pozůstalosti.³

Náklady řízení plní především dvě základní funkce, a to funkci preventivní a kompenzační.⁴ Jsou jedním z aspektů, které by měly preventivně zamezovat riziku v podobě zneužívání přístupu k soudnímu řízení, tedy svévolných až zcela nadbytečných soudních sporů. Avšak v souvislosti se soudní ochranou ve smyslu čl. 36 LZPS a čl. 6 Úmluvy je nutno rovněž dbát na to, aby náklady byly přiměřené a nevytvářely překážku přístupu k soudům osobám, jejichž práva jsou ohrožena nebo porušena.⁵ Kompenzační funkce je obecně založena na povinnosti uložené jednomu z účastníků nahradit náklady řízení vynaložené jiným účastníkem, a to z hlediska stanovených kritérií. Právo k tzv. refundaci může být např. odvislé od „kritéria“ zohlednit výsledek řízení (poměření vzájemného úspěchu účastníků v řízení), nebo vzít v úvahu zaviněné chování zákonem určeného subjektu (tedy bez ohledu na procesní výsledek řízení). Náhrada nákladů, která je určena na základě procesního výsledku řízení, je ovládána zásadou úspěchu ve věci neboli zásadou odpovědnosti za výsledek.⁶

Náhrada nákladů řízení není nárokem samotného předmětu řízení, ale rovněž hraje zásadní roli.⁷ Rozlišování „věci samé“ a „nákladů řízení“ s sebou nese odlišný právní režim a tyto instituty nelze vzájemně zaměňovat.⁸ Základ nároku na náhradu nákladů je dán v procesním právu a vzniká teprve až na základě pravomocného rozhodnutí soudu.⁹ O povinnosti k náhradě nákladů soud rozhodne v souladu s ust. § 151 odst. 1. Jedná se o vedlejší

³ ŠÍNOVÁ, Renáta, PULKRÁBEK, Zdeněk. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces: obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 362.

⁴ Tamtéž, s. 379.

⁵ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 300-301.

⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta, PULKRÁBEK, Zdeněk. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces: obecná část...*, s. 379.

⁷ Tamtéž.

⁸ Usnesení ÚS ze dne 31. 1. 2002, sp. zn. IV. ÚS 37/02.

⁹ Rozsudek NS ze dne 27. 9. 2007, sp. zn. 29 Cdo 238/2007.

rozhodnutí soudu, které je navázáno a stává se součástí rozhodnutí, jímž zpravidla končí nalézací řízení.¹⁰ Soud může o náhradě nákladů řízení rozhodnout i samostatným usnesením a obvykle tento postup zvolí, jestliže při meritorním rozhodnutí není výše náhrady nákladů řízení jednoznačně určena.¹¹ Pravidla pro usnesení se však použijí i na výrok o nákladech řízení vtělený do konečného rozsudku.¹² Pro povinnost náhrady nákladů řízení není tedy zásadně důležitá forma rozhodnutí a ani to, ve kterém stupni soud ve věci rozhodoval.¹³ Stále je však rozhodování o náhradě nákladů integrální součástí soudního řízení, a proto je i zde důležité odůvodnit výrok řádně co do základu i jeho výše.¹⁴

Náhrada nákladů řízení v případě žaloby o splnění povinnosti má jednu zvláštní podmínku ve smyslu ust. § 142a, tou je zaslání tzv. předžalobní výzvy. Žalobce je povinen předmětnou předžalobní výzvu zaslat žalovanému nejméně 7 dní před podáním žaloby, jinak mu právo na náhradu nákladů nevzniká. Soud může výjimečně náklady řízení přiznat, jsou-li k tomu důvody hodné zvláštního zřetele.¹⁵ O povinnosti nahradit náklady soudního řízení lze dále v souladu ust. § 147 a ust. § 148 odst. 2 rozhodnout již v průběhu řízení, a to zpravidla hned, jakmile tyto náklady vzniknou.¹⁶ Jedná se o tzv. separaci nákladů řízení, která je vedena zásadou zavinění bez ohledu na výsledek řízení a s tím spojenou zásadu úspěchu ve věci.¹⁷ Účastník tedy může vyhrát spor, ale přesto mu bude uložena povinnost náhrady zbytečně vynaložených nákladů řízení, které by nevznikly při absenci zavinění účastníka nebo náhody, jež se mu přihodila.¹⁸

Popsaný postup při rozhodování o náhradě nákladů ve smyslu ust. § 137 až ust. § 151 platí jak pro nalézací, tak přiměřeně pro odvolací i dovolací řízení.¹⁹ Odvolací soud také zpravidla rozhoduje o náhradě nákladů až v konečném rozhodnutí. Nemusí se jednat pouze o rozhodnutí ve věci samé, ale mohou to být i usnesení nemeritorní povahy, v jejichž důsledku dojde ke skončení věci v celém rozsahu. Pokud odvolací soud zruší rozhodnutí soudu prvního stupně a zastaví řízení, musí rozhodnout o náhradě nákladů nejen odvolacího řízení, ale rovněž

¹⁰ SVOBODA, Karel. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 4.

¹¹ MACKOVÁ, Alena. In: WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první...*, s. 313.

¹² ŠÍNOVÁ, Renáta, PULKRÁBEK, Zdeněk. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces: obecná část...*, s. 389.

¹³ SVOBODA, Karel. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s. 77.

¹⁴ ŠEBEK, Roman. In: SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 993.

¹⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta, PULKRÁBEK, Zdeněk. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces: obecná část...*, s. 381.

¹⁶ Dle ust. § 151 odst. 1 věta druhá OSŘ.

¹⁷ MACKOVÁ, Alena. In: WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první...*, s. 313.

¹⁸ HROMADA, Miroslav. In: ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 282-283.

¹⁹ SVOBODA, Karel. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s. 77.

řízení před soudem prvního stupně.²⁰ Jestliže dojde ze strany odvolacího soudu ke změně konečného rozhodnutí soudu prvního stupně, pak musí odvolací soud znovu rozhodnout o náhradě nákladů před soudem prvního stupně. Dosavadní rozhodnutí soudu prvního stupně o náhradě nákladů řízení nemůže „samostatně“ obstát, když v předmětu řízení bylo odvolacím soudem rozhodnuto odlišně. Nové rozhodnutí o náhradě nákladů výhradně odvolacího řízení odvolací soud vydává, jestliže jen potvrdí rozhodnutí soudu prvního stupně v meritu věci nebo byl-li odvoláním napaden pouze výrok o náhradě nákladů řízení před soudem prvního stupně. V takovém případě odvolací soud výrok o náhradě nákladů soudu prvního stupně pouze přezkoumá, typicky buďto potvrdí v souladu s ust. § 219, popř. změní podle ust. § 220.²¹ Další alternativou v postupu odvolacího soudu je zrušit rozhodnutí soudu prvního stupně a vrátit mu věc k dalšímu řízení, případně jí postoupit věcně příslušnému soudu. Samotné projednání věci pak tedy nekončí u odvolacího soudu, nýbrž bude dále pokračovat před soudem prvního stupně. O náhradě nákladů proto rozhodne až soud prvního stupně ve svém (novém) konečném rozhodnutí, kdy náklady původního řízení před soudem prvního stupně, odvolacího řízení a nového řízení před soudem prvního stupně budou tvořit jediný celek.²²

1.2 Zásada úspěchu ve věci

V oblasti hrazení nákladů civilního řízení jsou ve světě typické především dvě kategorie právních úprav. Dle první kategorie si každý z účastníků nese své náklady samostatně, jedná se o pravidlo tzv. „American rule“. V rámci druhé kategorie jsou náklady hrazeny poraženým účastníkem řízení, jedná se o pravidlo tzv. „English rule“. Předmětná dichotomie je ovšem značně zjednodušená a s ohledem na existenci celé řady výjimek ne vždy kategoriicky použitelná. I ve Spojených státech amerických, pro něž je charakteristické pravidlo „American rule“, lze uložit povinnost náhrady nákladů řízení v případě bezúčelných až šikanózních žalob. Legislativní úprava v jednotlivých zemích se pak pohybuje v mezích těchto dvou pravidel a přibližuje se více k jednomu nebo druhému s ohledem na zodpovězení tří základních otázek. Zaprvé, zda přenášet na neúspěšnou stranu řízení povinnost k náhradě nákladů. Zadruhé, měla by se případná povinnost k náhradě týkat všech druhů nákladů nebo pouze některých (např. soudního poplatku, nákladů vynaložených na právní zastoupení). Zatřetí, měla by být neúspěšné straně sporu uložena povinnost k náhradě nákladů v plném rozsahu, nebo

²⁰ ŠEBEK, Roman. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...*, s. 993.

²¹ Tamtéž, s. 995-996.

²² Tamtéž, s. 996-997.

pouze částečném, a jaká by byla kritéria pro určení konkrétního rozsahu.²³ Při kladném zodpovězení první otázky existují dva základní systémy, a to úplné či převážné přenesení této povinnosti na neúspěšného účastníka řízení – tzv. „major shifting“, nebo pouze částečné přenesení povinnosti hradit náklady – tzv. „partial shifting“. V případě major shifting právní systém umožňuje neúspěšnému účastníkovi uložit prakticky všechny druhy nákladů řízení (od soudního poplatku po náklady na dokazování či právního zastoupení), naopak systém partial shifting počítá pouze s částečnou kompenzací nákladů, případně jen některých vybraných nákladů. Česká právní úprava obecně následuje systém major shifting obdobně jako rakouská právní úprava, německá, švýcarská či polská. Neúspěšný účastník je proto povinen nahradit náklady řízení úspěšnému účastníkovi, přičemž jednotlivé druhy nákladů jsou demonstrativně specifikované ve zmiňovaném ust. § 137 odst. 1. Pravidlo „loser pays“ je v rámci našeho právního systému proklamováno zásadou úspěchu ve věci.²⁴

Zásada úspěchu ve věci je jednou z hlavních zásad významně ovlivňujících náhradu nákladů řízení již od dob rakouského civilního řádu soudního, kdy ust. § 41 věty první zákona č. 113/1895 Ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní) ve znění předpisů jej měnících a doplňujících do dne 31. 12. 1947, praví: „*Strana, jež v právní rozepři úplně podlehla, jest povinna nahraditi svému odpůrci i jeho vedlejšímu intervenientovi všechny náklady způsobené vedením rozepře, pokud jich bylo třeba k účelnému domáhání nebo bránění práva.*“²⁵ Zásada úspěchu ve věci je tedy závislá na procesním výsledku řízení, jinak řečeno je pro účastníka důležité, aby se jím domáhané právo projevilo i na samotném výsledku řízení. Tato zásada je především spjata s civilním sporným řízením podle OSŘ.²⁶ Na základě obecných pravidel o náhradě nákladů se rozhoduje i v řízeních v rámci části páté OSŘ, kde v soukromoprávní věci původně rozhodoval správní orgán. Týká se to však jen řízení, která měla spornou povahu již před správním orgánem ve smyslu ust. § 141 správního řádu a lze v nich pojednávat o úspěchu či neúspěchu jednotlivých stran.²⁷

Náhrada nákladů řízení podle ZŘS je upravena odlišně.²⁸ Výjimku tvoří řízení zahajovaná výhradně na návrh, v nichž se rovněž odráží úspěch účastníka na výsledku řízení

²³ HURDÍK, Jan. *Náklady občanského soudního řízení a rovný přístup účastníků ke spravedlnosti*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 45-46.

²⁴ Tamtéž, s. 46-47.

²⁵ BÍLÝ, Martin. *Subjekty náhrady nákladů řízení*. Právní rozhledy, 2010, č. 9, s. 312.

²⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta, PULKRÁBEK, Zdeněk. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces: obecná část...*, s. 379.

²⁷ VLÁČIL, David. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s. 101.

²⁸ Ust. § 23 ZŘS: „*Bylo-li možné zahájit řízení i bez návrhu a v řízení ve statusových věcech manželských a partnerských, nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení podle výsledku řízení. Náhradu nákladů řízení lze přiznat, odůvodňují-li to okolnosti případu.*“

a při rozhodování o náhradě nákladů se postupuje v souladu s ust. § 142. Zmiňovaná výjimka se vzhledem k okolnostem případu může týkat i řízení ve statusových věcech manželských a partnerských.²⁹ Judikatura NS i ÚS shodně konstatuje, že úspěch ve věci je třeba posuzovat v širších souvislostech a na základě konkrétních okolností případu, nikoli jen s ohledem na konečné rozhodnutí o žalobním návrhu. Důvodem je záměr zohlednit při poměrování úspěchu ve věci i určitá specifika jiných typů řízení, kde se žalobce nedožaduje peněžitého plnění. V případě řízení o zaplacení peněžitého plnění je základním východiskem pro poměření úspěchu ve věci v zásadě částka žalobcem požadovaná a částka nakonec přisouzená. V jiných typech řízení (např. iudicium duplex) nelze takto jednoduše zhodnotit vzájemný úspěch účastníků, a proto by obecné soudy měly více dbát na konkrétní okolnosti případu a charakter řízení.³⁰

Neúspěšnému účastníku je uložena povinnost náhrady nákladů řízení nejen úspěšné protistraně, ale i vedlejším účastníkům řízení podporujícím vítěznou protistranu. Úspěch vedlejšího účastníka se poměruje v rozsahu procesní otázky, která se jej přímo týká, může se sice jednat o celý předmět řízení, ale i o pouhou část. Stejně tak je neúspěšný účastník povinen nahradit náklady státu.³¹ Ačkoli je při náhradě nákladů řízení uplatňována zásada úspěchu ve věci, úspěšný účastník mnohdy neobdrží všechny své skutečně vynaložené náklady. Tato disproporce je ovlivněna rozdílem mezi částkou přiznanou soudem a regulovanou jiným právním předpisem oproti částce účtované ze strany poskytovatele právní pomoci, zejména advokáta. Může se proto stát, že náhrada nákladů je ex post faktorem ovlivňující přístup ke spravedlnosti z hlediska ekonomické zátěže účastníků řízení.³²

Rozhodování o náhradě nákladů je dále korigováno z hlediska jejich účelnosti. Zda jsou náklady skutečně účelné, posuzuje soud na základě své úvahy při zohlednění poměrů a postavení účastníků, jakož i v dalších souvislostech.³³ Další aspektem podporující existenci výjimek ze zásady úspěchu ve věci jsou situace, kdy byla proti žalovanému podána žaloba, ačkoli neporušil žádnou svou povinnost ani nezavdal jinou příčinu k jejímu podání. Přesto je žalovaný neúspěšným účastníkem řízení a ve smyslu ust. § 142 by mu náležela povinnost nést nejen vlastní náklady řízení, ale i žalobcovy. OSŘ pokrývá tyto situace v rámci ust. § 143

²⁹ BÍLÝ, Martin. In: SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 691.

³⁰ Nález ÚS ze dne 5. 4. 2022, sp. zn. IV. ÚS 404/22, bod 15 (shodně např. nález ÚS ze dne 9. 12. 2004, sp. zn. II. ÚS 228/04, usnesení NS ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 22 Cdo 2625/2016, usnesení NS ze dne 10. 12. 2013, sp. zn. 22 Cdo 1795/2013).

³¹ BÍLÝ, Martin. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...*, s. 691-692.

³² HURDÍK, Jan. *Náklady občanského soudního řízení a rovný přístup...*, s. 58.

³³ SVOBODA, Karel. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s. 3.

a naopak stanovuje, že žalovaný má právo na náhradu nákladů řízení vůči žalobci.³⁴ Předmětné ustanovení je v rozsahu aplikace poměrně striktní, neboť se uplatňuje pouze za předpokladu, je-li ve sporu neúspěšný žalovaný. V opačné pozici se ustanovení neaplikuje, neboť žalobce je tzv. „pánem sporu“ a nese s tím i související rizika. M. Bílý uvádí příkladem pro aplikaci ust. § 143 situaci, kdy vůči žalovanému bylo zahájeno řízení o zaplacení dluhu, který se stal splatný až po podání předmětné žaloby. Soud je sice vázán při rozhodování stavem věci v době vydání jeho rozhodnutí, ale žalovaný dlužník může úspěšně tvrdit, že by plnil dobrovolně, kdyby žalobce (věřitel) počkal na zesplatnění nebo vyzval žalovaného k úhradě dluhu jinak než žalobním návrhem. Pro nedůvodnost takového řízení se proto naskýtá prostor pro aplikaci ust. § 143 a přiznání náhrady nákladů neúspěšnému žalovanému. Avšak v případě, že žalovaný nemá v úmyslu (nebo ho neprojevuje) splatný dluh zaplatit, předmětné řízení je důvodné a přichází na řadu obvyklé použití zásady úspěchu ve věci. Stejně tak nezavdává žalovaný příčinu k podání žaloby, pokud se žalobce jakožto věřitel dostane do prodlení. Dlužník tudíž chtěl řádně splnit svůj dluh, ale věřitel mu neposkytl dostatečnou součinnost. Pokud by žalobce (věřitel) bez dalšího podal žalobu na dlužníka, pak by soud sice musel v meritu věci vyhovět nároku žalobce, ale nárok na náhradu nákladů řízení by podle ust. § 143 připadl žalovanému dlužníkovi.³⁵

Pro použití zásady úspěchu ve věci ve smyslu ust. § 142 je zpravidla důležité, aby řízení dospělo do stadia meritorního rozhodnutí. K odlišnému způsobu rozhodování o náhradě nákladů proto rovněž dochází při úplném, ale i částečném zpětvzetí žaloby.³⁶ Při zpětvzetí žaloby se aplikuje zásada zavinění ve smyslu ust. § 146 odst. 2. Aplikace tohoto ustanovení, narozdíl od ust. § 142, není odvislá od skutečnosti, zda došlo k úplnému nebo částečnému zpětvzetí žaloby, neboť se použije v obou případech. Jestliže byla žaloba vzata z části zpět v důsledku chování žalovaného, ačkoli se původně jednalo o žalobcem důvodně uplatňovaný nárok i v této části, zavinění se přičítá v neprospěch žalovaného. Žalobci je přiznána v části zpět vzatého nároku náhrada nákladů v plném rozsahu a je dále zohledněna při určování náhrady nákladů celého řízení podle jeho výsledku.³⁷ Pokud došlo k částečnému zpětvzetí žaloby na základě zavinění samotného žalobce, pak nelze přiznat žalobci plnou náhradu nákladů. Pakliže bylo předmětem řízení dokonce více samostatných nároků, rovněž nelze žalobci bez dalšího přiznat náklady řízení vynaložené v souvislosti s nárokem, který byl vzat

³⁴ HROMADA, Miroslav. In: ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní...*, s. 282.

³⁵ BÍLÝ, Martin. *Subjekty náhrady nákladů řízení*. Právní rozhledy, 2010, č. 9, s. 314.

³⁶ REMEŠ, Jiří. *Praktický úvod do civilního řízení sporného*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 336.

³⁷ VLÁČIL, David. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s. 105 (srov. usnesení NS ze dne 24. 1. 2018, sp. zn. 28 Cdo 1154/2016).

účinně zpět.³⁸ Důvodnost podané žaloby se posuzuje z procesního hlediska, tj. z hlediska vztahu mezi chováním žalovaného a k požadovaným nárokům žalobce. Není pro věc rozhodné, jestli žalovaný uspokojil požadavek žalobce, přestože k tomuto neměl právní povinnost.³⁹ Z. Pulkrábek upozorňoval na případy, kde lze považovat obecný postup při určování náhrady nákladů při částečném zpětvzetí žaloby z důvodů na straně žalobce za nepřiměřený. Pokud žalobce svým vlastním pochybením uplatňoval nárok podstatně vyšší, než ve skutečnosti měl, ale hned na začátku řízení vzal žalobu v tomto rozdílu zpět a ve zbytku řízení měl plný úspěch ve věci, pak by bylo pro žalobce nespravedlivé poměřovat jeho úspěch striktně s ohledem na nárok konečně vysouzený vůči části nároku, u něhož došlo ke zpětvzetí již na počátku řízení. Žalobce po většinu řízení postupoval zcela důvodně a část neoprávněného nároku vzal zpět již na počátku řízení, bylo by proto minimálně nepřiměřené za takové situace upřít žalobci plnou náhradu nákladů řízení.⁴⁰ K tomu lze zmínit nález ÚS, který již na tento přepjatý formalistický postup obecných soudů i NS upozorňoval. Úvodem sice ÚS kvitoval ustálenou praxi, kdy se procesní zavinění účastníka řízení projevívá i na posouzení poměřovaného úspěchu stran, ale uvedené pravidlo „... *nesmí být použito slepě, bez ohledu na konkrétní okolnosti věci.*“, neboť může pak porušovat principy práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 LZPS. V daném případě došlo k částečnému zpětvzetí žaloby po výzvě k zaplacení soudního poplatku. ÚS mimo jiné argumentoval tím, že žalovanému nemohly ani vzniknout náklady v části zpět vzaté žaloby, jelikož o tomto předmětu řízení ani nevěděl. Výsledkem přepjatého formalismu v postupu obecných soudů nakonec bylo, že ačkoli žalobkyně po zpětvzetí žaloby byla převážně úspěšná, náhrada nákladů řízení se přiznala ve prospěch neúspěšného žalovaného.⁴¹

Dále má odpovědnost účastníka za výsledek dopad i na řízení, která skončila nemeritorním rozhodnutím. Jedná se např. o odmítnutí žaloby ve smyslu ust. § 146 odst. 3, ačkoli lze předpokládat, že z povahy věci ke vzniku nákladů obvykle nedojde.⁴²

³⁸ VLÁČIL, David. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s. 99-100.

³⁹ Usnesení NS ze dne 28. 1. 2014, sp. zn. 22 Cdo 4308/2013.

⁴⁰ PULKRÁBEK, Zdeněk. *Zásada úspěchu ve věci - „novinky“ v rozhodování o nákladech řízení.* Bulletin advokacie, 2018, č. 1-2, s. 35-36.

⁴¹ Nález ÚS ze dne 19. 6. 2018, sp. zn. IV. ÚS 3375/17.

⁴² ŠÍNOVÁ, Renáta, PULKRÁBEK, Zdeněk. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces: obecná část...*, s. 383.

2 Náhrada nákladů řízení při poměřování úspěchu ve věci

2.1 Obecně k ustanovení § 142 OSŘ

Platí pravidlo, že přiznaná náhrada nákladů je vždy přímo úměrná podílu úspěchu ve věci.⁴³ „Ve věci“ je třeba rozumět předmět řízení, který byl vymezen žalobou, případně i dalšími dispozitivními úkony. Pečlivé poměřování úspěchů účastníků v řízení, zejména se zřetelem k ust. § 142 odst. 2, je odrazem požadavku na dodržování práva na spravedlivý proces a práva na rovnost účastníků v řízení před soudy v souladu s čl. 36 odst. 1 LZPS a čl. 37 odst. 3 LZPS.⁴⁴ Úspěch žalobce je tedy posuzován na základě rozsahu, v jakém soud v konečném meritorním rozhodnutí vyhoví žalobnímu petitu.⁴⁵ Například u peněžního plnění se bere v potaz nejen jistina, ale celý předmět řízení včetně žalobcem uplatňovaného příslušenství.⁴⁶ Sporná řízení jsou ovládána zásadou projednací, přičemž žalobce učiní předmětem sporu nejen jistinu, ale i její příslušenství, nejčastěji se jedná o úroky z prodlení. Soud musí ve svém rozhodnutí o meritu věci zcela vyčerpat předmět řízení, tedy rozhodnout i o příslušenství jistiny. Pakliže se náhrada nákladů odvíjí od úspěchu účastníka ve věci, je tím zamýšlen celý předmět řízení, a proto ani v tomto případě nelze podle ÚS opomenout rozsah úspěchu v rámci příslušenství. Jsou-li žalobcem uplatňovány např. úroky z prodlení od určitého data až do zaplacení, soud vezme v úvahu jejich výši ke dni vyhlášení rozhodnutí. ÚS poznamenal, že určitou nevýhodou takového konceptu řešení je u náhrady nákladů skutečnost, že míra úspěchu ve věci je mimo jiné nepřímo závislá na délce soudního řízení.⁴⁷

Jestliže je předmětem sporu vícero uplatňovaných nároků (v posuzovaném případě se jednalo o uplatňovaný nárok v podobě jistiny a jejího příslušenství, dále nárok v podobě smluvní pokuty a jejího příslušenství), je na místě poměřovat úspěch účastníka v rámci každého nároku zvlášť a v závislosti na tom stanovit, zda v řízení má některý z účastníků právo na náhradu nákladů a v jakém rozsahu.⁴⁸ Přičemž i samotná náhrada nákladů má být stanovena zvlášť ke každému dílčímu nároku uplatňovaného žalobcem. ÚS opakovaně namítá, že úspěch či neúspěch stran nelze posuzovat s ohledem na řízení jako celek, tj. mechanicky srovnávat hodnotu a počet zamítavých výroků oproti vyhovujícím. Spravedlivé řešení otázky náhrady

⁴³ ŠÍNOVÁ, Renáta, PULKRÁBEK, Zdeněk. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces: obecná část...*, s. 380.

⁴⁴ Nález ÚS ze dne 17. 1. 2017, sp. zn. II. ÚS 3070/14-4.

⁴⁵ MACKOVÁ, Alena. In: WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první...*, s. 310-311.

⁴⁶ HROMADA, Miroslav. In: ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kol. *Civilní právo procesní...*, s. 281.

⁴⁷ Nález ÚS ze dne 30. 8. 2010, sp. zn. I. ÚS 2717/08.

⁴⁸ Tamtéž.

nákladů řízení dle něj ale nakonec vyžaduje, aby byl zohledněn i kontext celé věci, např. reálný věcný vztah mezi úspěšným návrhem na plnění a neúspěšným návrhem na určení.⁴⁹ Při kumulaci samostatných nároků v rámci jednoho řízení, které se odvíjí od odlišného skutkového základu, lze dospět i do situace, kdy o jednom z nároků bude soudem rozhodováno na základě ust. § 142 odst. 1 nebo 2, přičemž na druhou část nároku se aplikuje ust. § 142 odst. 3. Mnohdy se tyto případy vztahují na řízení o náhradě škody, kdy žalobce uplatňuje např. náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění zpravidla závislou na znaleckém posudku, a náhradu za ztrátu výdělků, jež je objektivně zjistitelná porovnáním výdělků před úrazem a po něm.⁵⁰

Pokud v téže věci proběhlo řízení nejen před soudem prvního stupně, ale i před soudem odvolacím či dovolacím v rámci opravných prostředků, NS zdůrazňoval, že: „... *se pro účely náhrady nákladů řízení posuzuje samostatně každé řízení, které ve věci proběhlo.*“. Ve všech těchto řízeních se zohledňuje, co je jeho předmětem, a úspěch účastníka je dán dle toho, v jaké části konkrétního předmětu v konečném důsledku uspěje. Například u odvolacího řízení, jehož předmětem je peněžité plnění, se úspěch účastníka poměřuje na základě peněžité částky, do níž odvolatel své odvolání podal, a částky, v níž odvolatel nakonec uspěl. Stejný princip platí i pro dovolací řízení.⁵¹ Opačným postupem hrozí nesoulad mezi meritorním výrokem a výrokem o náhradě nákladů řízení, neboť připouští situace, kdy účastník by byl plně úspěšný v meritu věci, ale nemohla by se mu přiznat plná náhrada nákladů vzhledem k (ne)úspěchu v předmětu předchozího řízení.⁵² Bezспорu se jedná o vhodnější způsob výpočtu úspěchu ve věci než pouhé poměření výše uplatňovaného nároku na samém počátku řízení s výší, která byla účastníkovi nakonec přisouzena, a to napříč jednotlivými instancemi. Ačkoli posuzování úspěchu v jednotlivých stupních řízení samostatně je složitějším postupem, v zásadě by neměl způsobovat nepřiměřená zdržení nebo další náklady na řízení. Navíc jej lze s jistotou označit pro účastníky řízení za objektivnějším a spravedlivějším postupem.⁵³

Ve smyslu ust. § 142 odst. 1 je účastníkovi přiznána soudem náhrada nákladů v plném rozsahu, jestliže měl na úkor druhého účastníka plný úspěch ve věci. Naopak žalovaný dosáhne plného úspěchu ve věci, je-li žaloba zamítnuta. Konečně může nastat i situace, kdy účastníku, přestože měl plný úspěch ve věci, nebude soudem přiznána žádná náhrada nákladů, jelikož

⁴⁹ Nález ÚS ze dne 17. 1. 2017, sp. zn. II. ÚS 3070/14-4.

⁵⁰ VLÁČIL, David. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s. 104.

⁵¹ Usnesení NS ze dne 24. 4. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5239/2017.

⁵² Rozsudek NS ze dne 15. 5. 2014, sp. zn. 28 Cdo 4425/2013.

⁵³ PULKRÁBEK, Zdeněk. *Zásada úspěchu ve věci - „novinky“ v rozhodování ...*, s. 35-36.

mu ani náklady nevznikly.⁵⁴ Pokud je úspěch účastníka pouze částečný, ust. § 142 odst. 2 stanovuje poměrně rozdělit náhradu nákladů soudního řízení. Pro poměrné rozdělení náhrady nákladů není žádný striktně zákonem stanovený postup. Avšak na základě judikatury se ustálila praxe, kdy se náhrada nákladů přiznává pouze účastníkovi s větší měrou úspěchu, která je dále ponížena o poměrnou část jeho neúspěchu, tj. úspěchu protistrany.⁵⁵ Tento postup nejenže odráží reálný výsledek účastníků na konci řízení, ale zároveň působí preventivně vůči nepřiměřeně uplatňovaným nárokům v žalobách na úkor toho, co žalobci na základě hmotného práva skutečně náleží.⁵⁶ Úspěšnější účastník má následně právo na náhradu poměrné části nákladů, které vynaložil při účelném uplatňování či bránění svého práva proti neúspěšnějšímu účastníkovi. Vychází se přitom z uplatňovaného nároku, a nikoli např. z mimosoudního plnění, které již nebylo obsahem předmětu řízení.⁵⁷ Jestliže měl účastník úspěch ve věci pouze poloviční, pak i jeho neúspěch musel být poloviční. Vzhledem k popsanému postupu, jenž spočívá v poměrování procesního úspěchu účastníka s jeho neúspěchem (tj. s úspěchem protistrany), nepřiznává se žádnému z účastníků právo na náhradu nákladů řízení.⁵⁸ Dále může soud v souladu s ust. § 142 odst. 3 přiznat plnou náhradu nákladů i při částečném úspěchu ve věci, tkvěl-li tento neúspěch v poměrně nepatrné části nebo záviselo-li rozhodnutí o výši plnění na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu ve smyslu ust. § 136.

2.2 Posuzování částečného úspěchu ve věci v řízeních iudicium duplex

Ust. § 142 se při rozhodování o nákladech řízení uplatňuje v převážné většině případů. Týká se to i právotvorných rozsudků, jenž mají charakter tzv. iudicium duplex. Jedná se typicky o vypořádání zaniklého společného jmění manželů (dále také jako „SJM“) nebo zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví. V těchto případech je postavení účastníků v řízení závislé pouze na tom, kdo z nich se obrátí na soud jako první a pro rozhodování o náhradě nákladů je významný procesní úspěch účastníka.⁵⁹

⁵⁴ JANEK, JIRSA. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 428.

⁵⁵ MACKOVÁ, Alena. In: WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první...*, s. 310-311.

⁵⁶ BÍLÝ, Martin. *Subjekty náhrady nákladů řízení*. Právní rozhledy, 2010, č. 9, s. 313.

⁵⁷ Usnesení NS ze dne 24. 7. 2018, sp. zn. 25 Cdo 317/2018.

⁵⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta, PULKRÁBEK, Zdeněk. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces: obecná část...*, s. 380.

⁵⁹ VLÁČIL, David. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s. 100. (srov. usnesení NS ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 22 Cdo 1655/2014).

2.2.1 Aplikace ustanovení § 142 OSŘ v řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví

Pokud soud žalobě vyhověl, tedy zrušil a vypořádal podílové spoluvlastnictví navrhaným způsobem žalobce, pak se při rozhodování o náhradě nákladů řízení postupuje na základě ust. § 142 odst. 1.⁶⁰ Je tomu tak proto, že zcela neúspěšný účastník se měl raději dohodnout s plně úspěšnou stranou sporu na způsobu vypořádání a předejít soudnímu řízení. Jestliže např. žalobce navrhoval jako způsob vypořádání rozdělení předmětného pozemku, zatímco žalovaný trval na tom, že si pozemek ponechá a žalobce vyplatí, je již v rukou soudu, komu z účastníků dá za pravdu. Neúspěšný účastník následně bude škodný za nesprávně zvolený názor, jenž dovedl až před soud.⁶¹ Podle NS bylo třeba při plném úspěchu žalobce ve věci vypořádání spoluvlastnictví vycházet z toho, že: „... žalobce měl procesní úspěch v plném rozsahu bez ohledu na jednání účastníků před zahájením řízení nebo na to, že by druhý spoluvlastník mohl žalobu o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví podat také.“⁶² Tento velmi striktní názor následně judikatura NS částečně rozvolnila, kdy již nedochází pouze ke strohému poměrování původního žalobního návrhu s konečným výsledkem sporu. Nadále sice dodržuje postup podle zásady úspěchu ve věci při rozhodování o náhradě nákladů, zaměřuje se ale na sporné skutečnosti mezi stranami, a k čemu konkrétně bylo vedeno dokazování.⁶³

Pokud soud rozhodl o vypořádání spoluvlastnictví jiným než navrhaným způsobem žalobce, je vhodné zvažovat aplikaci ust. § 142 odst. 2 s přihlédnutím k individuálním okolnostem konkrétního případu. Pro poměrování procesního úspěchu není zásadní, zda soud přiznal žalobci jinou výši náhrady, než jakou navrhoval sám žalobce. Uvedení výše náhrady totiž není obligatorní náležitostí žaloby o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví.⁶⁴ Obecné soudy by především měly posuzovat, k jaké sporné skutečnosti směřovalo dokazování a k jakému řešení se soud uchýlil v rozhodnutí. Pro aplikaci ust. § 142 odst. 2 se opakovaně vyjádřil NS, který tento postup při zrušení a vypořádání spoluvlastnictví označil za správný.⁶⁵ Avšak

⁶⁰ VLÁČIL, David. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s 100. (srov. usnesení NS ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 22 Cdo 1655/2014).

⁶¹ BÍLÝ, Martin. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...*, s. 691 (srov. usnesení NS ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. 22 Cdo 4926/2015).

⁶² Usnesení NS ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 22 Cdo 245/2014.

⁶³ COUFALÍK, Petr. *Náhrada nákladů řízení v oblasti věcných práv v aktuální judikatuře NS*. Bulletin advokacie, 2017, č. 10, s. 28 (srov. usnesení NS ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 22 Cdo 2625/2016).

⁶⁴ VLÁČIL, David. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s 100. (srov. usnesení NS ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 22 Cdo 1655/2014, usnesení NS ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 22 Cdo 245/2014, rozsudek NS ze dne 7. 3. 2017, sp. zn. 22 Cdo 1370/2015).

⁶⁵ Usnesení NS ze dne 3. 5. 2017, sp. zn. 22 Cdo 1523/2017.

z důvodu nejednoznačného rozlišení věcné legitimace na pasivní a aktivní v těchto řízeních, kdy se obtížněji identifikuje úspěch účastníků, se mnohdy při rozhodování o nákladech využívalo moderační právo podle ust. § 150. Ačkoli by se jeho aplikace měla soustředit na „důvody hodné zvláštního zřetele“, obecné soudy si tímto nesprávně zjednodušovaly rozhodování o nákladech řízení.⁶⁶ NS nakonec odmítl označit povahu řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví jako důvod pro aplikaci moderačního práva.⁶⁷ Takové stanovisko NS bylo bezesporu na místě, neboť v opačném případě by se neúměrně rozšiřovala aplikace ust. § 150, v jehož intencích se má postupovat pouze výjimečně.

Shodně postupoval i ÚS, načež konstatoval, že zásada úspěchu ve věci podle ust. § 142 je základním pravidlem při rozhodování o nákladech i v řízeních tzv. iudicium duplex. Skutečnost, že soud při vypořádání spoluvlastnictví není vázán návrhem na vypořádání, má bezesporu význam i pro rozhodování o náhradě nákladů řízení. Jeho projev však netkví ve vyloučení možnosti aplikace samotného ust. § 142, ale ve způsobu, jakým určuje úspěch účastníka ve věci. Aplikaci ust. § 150 vymezil ÚS jen jako výjimku ze zásady úspěchu ve věci s ohledem na důvody hodné zvláštního zřetele, které v konkrétní individuální věci vyvstaly. Obecně je uznáváno, že výjimky z pravidla by měly být vykládány spíše restriktivně než extenzivně.⁶⁸ ÚS v souladu se závěry NS znovu zdůraznil, že procesní úspěch se posuzuje podle konkrétních okolností případu, zejména toho, co bylo mezi stranami řízení sporné. Rozhodování o nákladech řízení se tedy mechanicky neodvíjí pouze od skutečnosti, zda žalobci bylo vyhověno, či nikoli.⁶⁹ Mezi posuzovanými individuálními okolnostmi případu lze zohledňovat i ochotu účastníků v průběhu řízení dojít ke smírnému řešení věci.⁷⁰

Proti tomuto názoru, který shodně sdílel NS i ÚS však vyvstal další názorový proud ze strany ÚS, jenž lze v zásadě prezentovat tímto úryvkem z nálezu II. senátu ÚS: *„Rozhodnutí o nákladech řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví se nemůže odvíjet toliko od úvahy soudu o tom, co bylo mezi účastníky sporné a jaké řešení v tomto ohledu přijal soud. Naopak v tomto řízení, v němž se jedná o rovném vlastnickém právu všech účastníků, v němž všichni účastníci (spoluvlastníci) mají v řízení shodné procesní postavení žalobců i žalovaných a v němž předem nemohou přesně předvídat konkrétní rozhodnutí soudu, a naopak každý z odlišných návrhů jednotlivých účastníků může mít rozumný a přesvědčivý základ, se zpravidla*

⁶⁶ PULKRÁBEK, Zdeněk. *Zásada úspěchu ve věci - „novinky“ v rozhodování ...*, s. 35-36.

⁶⁷ Usnesení NS ze dne 2. 8. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2860/2017.

⁶⁸ Nález ÚS ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS 1441/11 (srov. např. usnesení ÚS ze dne 3. 11. 2015, sp. zn. II. ÚS 2530/15, usnesení NS ze dne 26. 7. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2767/2017).

⁶⁹ Nález ÚS ze dne 10. 6. 2020, sp. zn. III. ÚS 186/20.

⁷⁰ Usnesení NS ze dne 5. 10. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2816/2017.

jako spravedlivé východisko pro rozhodnutí o nákladech řízení bude jevit, aby každý z účastníků sám nesl své náklady řízení a nebyl povinen hradit náklady jiného spoluvlastníka, ledaže by pro to byly dány zvláštní důvody; ...“.⁷¹ Dle tohoto názoru nelze bez dalšího klást k tíži ani jednomu z účastníků (tj. spoluvlastníků) zahájení a vedení řízení, a to vzhledem ke specifčnosti řízení iudicium duplex. Zároveň je zapotřebí zohlednit, že účastníci nemohou ovlivnit konečné rozhodnutí soudu, neboť ten jejich návrhy na vypořádání není vázán, ale rozhodne podle zákonné posloupnosti způsobů vypořádání podílového spoluvlastnictví a vlastního uvážení. Souhlasný původní pohled NS i částečně ÚS byl v rámci tohoto „novějšího“ přístupu ÚS označen za: „příliš formalistický, mechanický a neodpovídající charakteru tohoto řízení“.⁷² Stejný názor následoval i v dalším nálezu ÚS, kde bylo konstatováno, že „plný úspěch a neúspěch procesních stran ve smyslu ustanovení § 142 odst. 1 OSŘ lze poměřovat pouze tehdy, zamítá-li soud návrh na zrušení spoluvlastnictví (za podmínek upravených ustanovením § 1140 odst. 2 OZ)“. Pokud ovšem soud návrhu vyhoví, postupuje přednostně ve smyslu ust. § 142 odst. 2 a zásadně nepřiznává náhradu nákladů žádnému z účastníků řízení, neboť zde zásadně není vítěz ani poražený. Nakonec může soud přiznat i plnou náhradu nákladů podle ust. § 142 odst. 3. Při volbě konkrétního způsobu vypořádání je soud sice vázán zákonnou posloupností způsobů vypořádání ve smyslu ust. § 1143 a násl. OZ, ale konečná volba podléhá úvaze soudu, přičemž návrhy účastníků soud vázán není. ÚS však pro aplikaci ust. § 142 odst. 3 vidí prostor pouze v odůvodněných případech, příkladem uvádí obstrukční chování účastníka v průběhu řízení nebo i jiné významné okolnosti ovlivňující řízení.⁷³

Nutno podotknout, že II. senát ÚS se odklonil od dosavadní ustálené judikatury,⁷⁴ konkrétně od závěrů nálezu ÚS ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS 1441/11, aniž by záležitost předložil k posouzení plénu ÚS v souladu s ust. § 23 zákona o ÚS.⁷⁵ Názorového rozkolu v nálezové judikatuře ÚS si však byl vědom I. senát ÚS, který souzněl s postupem II. senátu ÚS, a proto usnesením nejprve přerušil řízení ve věci a předložil předmětnou otázku k posouzení plénu ÚS. Nicméně k přijetí předloženého návrhu stanoviska nebyla vyslovena

⁷¹ Nález ÚS ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. II. ÚS 572/19, bod 23.

⁷² Tamtéž, bod 23-25.

⁷³ Nález ÚS ze dne 10. 11. 2020, sp. zn. I. ÚS 262/20-3.

⁷⁴ Konkrétně závěrů mj. vyjádřených v nálezu ÚS ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS 1441/11, že se i v řízeních iudicium duplex uplatní při rozhodování o náhradě nákladů především zásada úspěchu a jiné zásady se aplikují pouze jako výjimka odůvodněná konkrétními okolnostmi ve věci (srov. usnesení ÚS ze dne 25. 5. 2021, sp. zn. IV. ÚS 582/21, bod 22).

⁷⁵ Nález ÚS ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. II. ÚS 572/19 (srov. usnesení ÚS ze dne 25. 5. 2021, sp. zn. IV. ÚS 582/21, bod 22).

potřebná většina hlasů.⁷⁶ Obecně se má tedy za to, že plénum ÚS nepřijetím tohoto stanoviska projeví vůli nepřekonávat dosavadní právní názor vyjádřený v nálezu ÚS ze dne 22. 9. 2011, pod sp. zn. I. ÚS 1441/11, a senáty ÚS se zpravidla nadále řídí dosavadní ustálenou judikaturou.⁷⁷ Nicméně nalezneme i v novějších nálezech ÚS postup v souladu s „druhým“ (neustáleným) názorovým proudem, který se odvrací od dosavadní rozhodovací praxe soudů postavené na zásadě úspěchu ve věci a přiklání se k postupu nepřiznání náhrady nákladů žádnému z účastníků řízení na základě ust. § 142 odst. 2. Výjimečně pak postupuje podle odst. 3 tohoto ustanovení s ohledem na zvláštní okolnosti případu.⁷⁸

Zajímavostí je, že aktuální nálezy ÚS, ať už sledují jeden nebo druhý názorový proud, vychází (alespoň částečně) a kvitují tentýž nálezu ÚS ze dne 22. 9. 2011, pod sp. zn. I. ÚS 1441/11. Je tomu tak, přestože druhý názor ÚS vznikl v zásadě vyhraněním se II. senátu ÚS od postojů vyjádřených ve zmiňovaném nálezu.⁷⁹ Předpokládám, že hlavním důvodem takového postupu senátů ÚS zastávajících aktuálně utvářený názorový proud, je snaha nadále udržet a prosazovat svůj názor v postupech nynější (a hlavně budoucí) judikatury ÚS. Jelikož posledně ze strany pléna ÚS zásadně absentovala vůle měnit přístup v rozhodování o náhradě nákladů v řízeních iudicium duplex, bylo nutné rozvíjet tento nový paralelní názor dále i v kontextu ustálené judikatury.⁸⁰

Novější názor ÚS se snaží zohledňovat nespornou povahu tohoto řízení⁸¹ a dále i skutečnost, že volba způsobu vypořádání se v konečném důsledku odvíjí od úvahy soudu. K vyloučení sporné povahy řízení podle ÚS svědčí mimo jiné to, že i přes formální označení účastníků řízení jako „žalobce“ a „žalovaný“ jsou oba účastníci vůči druhému současně žalobcem i žalovaným. A to bez ohledu na skutečnost, který z nich žalobu podal. Vzhledem k nejednoznačnému postavení obou účastníků nelze ani striktně konstatovat, že jedna strana v řízení vyhrála a druhá naopak prohrála. Dokonce ani nelze říct, že by se strany snažily o vlastní vítězství a prohru „protistrany“. Pro nalezení „vítěze“ a „poraženého“ chybí v prvé řadě porušení subjektivního práva žalobce, tj. absentuje zde původce, který by bezdůvodně

⁷⁶ Nález ÚS ze dne 10. 11. 2020, sp. zn. I. ÚS 262/20-3, bod 13.

⁷⁷ Usnesení ÚS ze dne 25. 5. 2021, sp. zn. IV. ÚS 582/21, bod 22-23 (srov. nález ÚS ze dne 10. 6. 2020, sp. zn. III. ÚS 186/20).

⁷⁸ Nález ÚS ze dne 5. 4. 2022, sp. zn. IV. ÚS 404/22, bod 17.

⁷⁹ Srov. např. nález ÚS ze dne 10. 6. 2020, sp. zn. III. ÚS 186/20 vs. nález ÚS ze dne 10. 11. 2020, sp. zn. I. ÚS 262/20-3, nález ÚS ze dne 5. 4. 2022, sp. zn. IV. ÚS 404/22 (kdy tyto rovněž kvitují nález ÚS ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. II. ÚS 572/19).

⁸⁰ Tj. v intencích nálezu ÚS ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS 1441/11, zejména v části, že „*poměrovat úspěch či neúspěch ve věci nelze jen tím, jak bylo o konkrétním návrhu rozhodnuto, ale je třeba jej posuzovat v širších souvislostech a brát zřetel na konkrétní okolnosti případu.*“ (viz nález ÚS ze dne 10. 11. 2020, sp. zn. I. ÚS 262/20-3, bod 20).

⁸¹ PULKRÁBEK, Zdeněk. *Zásada úspěchu ve věci - „novinky“ v rozhodování ...*, s. 35-36.

zasahoval do práv žalobce a před nímž by byl nucen žalobce bránit svá práva u soudu. Nikdo z pohledu objemu majetku nic neztrácí, ani navíc nezískává a ztrátu účastníci utrpí až ve vynaložených nákladech. Označení řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví za sporné je podle ÚS dáno pouze z toho důvodu, že je upraveno v OSŘ obsahující různé typy řízení, a nikoli v ZŘS.⁸²

Zohlednit nespornost řízení iudicium duplex, lze považovat za správné z toho důvodu, že doslovně proti sobě nestojí dvě strany, přičemž jedna míní vyhrát nad druhou, nadto postavení žalobce a žalovaného je fakticky odvislé od rychleji podaného žalobního návrhu.⁸³ Lze tedy konstatovat, že dosavadní postup ÚS (ztotožňující se s postupem NS) při aplikaci ust. § 142 odst. 1 byl zčásti bezesporu formalistický, neboť závisel i na skutečnosti, který z účastníků bude při podání žaloby jednoduše rychlejší. Tuto situaci se snaží řešit aktuálně nový směr ÚS, když připouští aplikaci ust. § 142 odst. 1 výhradně v případě zamítavého rozhodnutí soudu o návrhu na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, protože se žalobce tohoto návrhu domáhal v nevhodnou dobu nebo k újmě některého ze spoluvlastníků ve smyslu ust. § 1140 odst. 2 OZ.⁸⁴ Rozhodně se jedná o příkladnou situaci pro přiznání plné náhrady nákladů, neboť v takovém případě žalovaný má plný úspěch ve věci. Dalo by se však na základě tohoto postupu zároveň předjímat, že ust. § 142 odst. 1 se má uplatňovat jen ve prospěch žalovaného, přičemž aplikaci ve prospěch žalobce ÚS v zásadě vyloučil. Žalobce se tak od počátku nachází v pozici, kdy je mu z důvodu jeho procesního postavení fakticky odepřena aplikace ust. § 142 odst. 1 oproti žalovanému, což se naopak značně přičí zásadě spravedlnosti. K tomu nutno znovu zdůraznit, že dosavadní shodný přístup ÚS a NS projevil v průběhu let přiměřenou snahu o odstranění přehnaného formalismu, kdy opakovaně apeluje na obecné soudy, že se v každé posuzované záležitosti musí zohlednit konkrétní okolnosti případu a nelze jen stroze poměřit požadavek žalobce a výsledek řízení.⁸⁵ Pakliže např. žalobce podá návrh na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, se kterým žalovaný od počátku nesouhlasil, dokonce odmítal samotné zrušení spoluvlastnictví a svůj přístup nezměnil ani v průběhu řízení, postrádám důvod pro nepřiznání žalobci plnou náhradu nákladů ve smyslu ust. § 142 odst. 1. Ačkolí se jedná o velmi idealistický a zjednodušený příklad, tak rovněž odpovídá snaze zabránit přílišnému formálnímu postupu soudu v podobě prostého srovnání původně uplatňovaného nároku žalobcem a konečného nároku přiznaného soudem, aniž by bylo přihlédnuto k dalším

⁸² Nález ÚS ze dne 10. 11. 2020, sp. zn. I. ÚS 262/20-3, bod 22, 34, 36.

⁸³ PULKRÁBEK, Zdeněk. *Zásada úspěchu ve věci - „novinky“ v rozhodování ...*, s. 35-36.

⁸⁴ Nález ÚS ze dne 5. 4. 2022, sp. zn. IV. ÚS 404/22 (srov. nález ÚS ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. II. ÚS 572/19).

⁸⁵ Zejména ve vztahu k nálezu ÚS ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS 1441/11.

okolnostem. Zároveň odpovídá i snaze aplikovat ust. § 142 odst. 1 opravdu zřídka vzhledem k částečně nespornému charakteru řízení iudicium duplex. Četnost případů pro aplikaci § 142 odst. 1 ve prospěch žalovaného nebo žalobce by navíc byla téměř srovnatelná. Dosavadní postup NS a ÚS přesto považují za stále vhodnější a ohleduplnější vůči povaze ust. § 142 odst. 1, současně vůči rovnému a spravedlivému přístupu k oběma účastníkům.

Vedle toho aktuálně nový názor zastávaný ÚS vylučuje odvozování úspěšnosti účastníků ve věci nejen na základě toho, zda došlo ke zrušení spoluvlastnictví (vyjma zmiňovaného případu ve smyslu ust. § 1140 odst. 2 věty druhé OZ), ale i s ohledem na způsob jeho vypořádání. Důvodem, kromě již výše uváděných, je i skutečnost, že způsob vypořádání nemusí být ze strany účastníků navržen, případné učiněné návrhy mohou být účastníky měněny bez nutnosti postupu na základě ust. § 95. ÚS proto konstatuje, že paradoxně by mohl být za úspěšného považován každý účastník řízení, ať už soud zvolí pro způsob vypořádání kteroukoli z přípustných alternativ. K tomu nutno dodat, že při způsobu vypořádání soud nevychází primárně z návrhů jednotlivých účastníků, ale ze zákonné posloupnosti o způsobu vypořádání spoluvlastnictví.⁸⁶ Proto nově považuje ÚS za nejpřiměřenější řešení rozhodnout tak, že: „...žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení, na což pamatuje druhá z alternativ upravených v § 142 odst. 2 o. s. ř.; poměrné rozdělování nákladů řízení zde z právé vyložené povahy věci nemá smysl, stejně jako je v dané fázi řízení již vyloučeno hledat na straně kteréhokoli účastníka plný úspěch ve věci a aplikovat § 142 odst. 1 o. s. ř.“⁸⁷ ÚS tedy upřednostňuje aplikaci odst. 2 ust. § 142 založené na premise, že úspěch účastníků byl v zásadě částečný, ale poměrné rozdělení nákladů vylučuje. Přesto se domnívám, že tímto postupem ÚS z části popírá charakteristiku ust. § 142 odst. 2, která je založena právě na zásadě úspěchu ve věci i tehdy, kdy soud vysloví, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů. ÚS svůj postup podle ust. § 142 odst. 2 argumentačně zakládá na nesporné povaze řízení, kde úspěch ve věci podle něj nelze poměřovat. Ovšem nepřiznání nákladů řízení ve smyslu ust. § 142 odst. 2 vychází z logiky, že úspěch (jakož i neúspěch) obou účastníků byl ve věci poloviční, a proto nelze ani jednomu z nich (po poměření úspěchu účastníků s jejich neúspěchem) přiznat náhradu nákladů řízení.⁸⁸

Dále ÚS soud rozebírá aplikaci ust. § 142 odst. 3, kdy konstatuje, že způsob vypořádání je sice vázán na zákonnou posloupnost ve smyslu ust. § 1143 a násl. OZ, ale konečný výběr

⁸⁶ Nález ÚS ze dne 10. 11. 2020, sp. zn. I. ÚS 262/20-3, bod 32, 33, 37.

⁸⁷ Tamtéž, bod 42.

⁸⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta, PULKRÁBEK, Zdeněk. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces: obecná část...*, s. 380.

je ponechán na úvaze soudu a účastník proto nemůže způsob vypořádání fakticky ovlivnit.⁸⁹ Tomuto výkladu nelze v zásadě ničeho vytknout. Zákonná posloupnost způsobu vypořádání předkládá soudu určité „pořadí“, jaký způsob vypořádání by měl soud upřednostnit a za jakých podmínek. Konečná volba je však ponechána na úvaze soudu, případně může být ještě doplněna znaleckým posudkem (např. na vyčíslení hodnoty společné věci). ÚS omezuje přiznání plné náhrady nákladů ve smyslu ust. § 142 odst. 3 pouze na odůvodněné případy.⁹⁰ Jedná se především o „zvláštní okolnosti případu, zejména pak šikanózní výkon práva či zneužití práva“.⁹¹ Tuto podmíněnou aplikaci považují za nadbytečnou, jelikož za těchto zvláštních okolností případu lze „upřednostnit“ ust. § 143.⁹² Pokud byla podána žaloba o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví a z vyjádření žalovaného vyplýne, že zrušení spoluvlastnictví nebrání, pouze žalovaný neměl před podáním žaloby prostor se řádně seznámit s jakýmkoli žalobcovým návrhem na způsob vypořádání (a nadto v průběhu řízení je návrh žalovaného na způsob vypořádání bez větších odlišností od návrhu žalobce), tak je otázkou, zda se nejedná pouze o šikanózní výkon práva ze strany žalobce. Žalobce měl v takovém případě v úmyslu např. vyvíjet tlak na žalovaného prostřednictvím soudního řízení, aby přistoupil na jeho návrh vypořádání spoluvlastnictví bez větších námitek. S ohledem na obavy žalovaného ze vzniku nadbytečných nákladů v souvislosti s možnou délkou řízení se může jednat o účinný „nástroj“ žalobce. Potom je ale na místě konstatovat, že žalovaný nezavdal příčinu k podání žaloby, čímž se nabízí použití ust. § 143. Obdobný příklad uvádí i L. Pulkrábek ve svém článku v souvislosti se zanedbáním komunikace, ať ze strany žalobce (s možností aplikace ust. § 143), tak ze strany žalovaného, jestliže nereaguje na výzvy žalobce k uzavření dohody o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví. Pokud po podání žaloby se dle vyjádření žalovaného zjistí, že jeho postoj je souhlasný s navrhovaným vypořádáním žalobce a v důsledku toho dojde ke zpětvzetí žaloby, je na místě přiznat žalobci náhradu nákladů řízení ve smyslu zásady zavinění podle ust. § 146 odst. 2.⁹³ Ve vztahu k ust. § 146 odst. 2 NS konstatoval, že: „... z hlediska chování žalovaného je významné nejen to, zda vyhověl žalobnímu požadavku, ale i skutečnost, zda mu nelze klást k tíži nedostatek součinnosti s dalšími účastníky řízení před podáním žaloby, jež byla důvodem pro soudní řešení věci.“⁹⁴ Obě zmiňovaná ust. § 143 a ust. § 146 odst. 2 jsou tak využitelná na situace, kdy se nepředěšlo podání návrhu, ačkoli

⁸⁹ Nález ÚS ze dne 10. 11. 2020, sp. zn. I. ÚS 262/20-3, bod 24.

⁹⁰ Tamtéž, bod 43.

⁹¹ Nález ÚS ze dne 5. 4. 2022, sp. zn. IV. ÚS 404/22 (srov. nález ÚS ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. II. ÚS 572/19).

⁹² Usnesení NS ze dne 2. 8. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2860/2017.

⁹³ PULKRÁBEK, Zdeněk. *Zásada úspěchu ve věci - „novinky“ v rozhodování ...*, s. 35-36.

⁹⁴ Usnesení NS ze dne 13. 9. 2017, sp. zn. 22 Cdo 3588/2017.

to bylo možné a předmětné řízení lze považovat za přinejmenším zbytečné.⁹⁵ S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že rovněž považují za vhodné zcela neopomíjet jednání účastníků ještě před zahájením řízení. V opačném případě by mohlo dojít za určitých okolností k rozporu s principem poctivosti.⁹⁶ Navzdory některým výtkám dosavadního přístupu ÚS a NS mám za to, že jejich závěry toliko nerozporují základní charakteristiku ust. § 142 při určování náhrady nákladů v řízeních o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, jako aktuální „nový“ přístup ze strany ÚS. Navíc tento dosud nevyřešený názorový střet má za následek i roztříštěnost rozhodnutí ÚS a vnáší mezi budoucí účastníky řízení právní nejistotu založené na obavě, k jakému názoru se v jejich záležitosti senát přikloní.⁹⁷

2.2.2 Aplikace ustanovení § 142 OSŘ v řízení o vypořádání SJM

Při rozhodování o náhradě nákladů v řízeních o vypořádání zaniklého společného jmění manželů se rovněž vychází z ust. § 142. Nutno zmínit, že v nynější judikatuře je postupováno na základě stejného nálezu ÚS, jehož východiska jsou (byla) následována i v případě řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví.⁹⁸ Zejména pak převažovala ze strany soudů v nalézacím řízení aplikace ust. § 142 odst. 2, pokud se dostalo každému z účastníků stejného podílu. Obecné soudy nepřiznávaly náhradu nákladů žádnému z účastníků řízení, jelikož považovaly úspěch stran za poměrově stejný. NS ale tento postup obecným soudům vytknul, neboť rovnost podílů při vypořádání SJM by měla být pouze jedním z hledisek při posuzování úspěchu ve věci, obzvláště za situace, kdy je spor o uplatnění tzv. disparity podílů. Aby rozhodování o náhradě nákladů řízení nespočívalo na nesprávném právním posouzení, mělo by být přihlíženo např. i k výši požadovaného a konečně přiznaného vypořadacího podílu, jakož i k výsledku sporu mezi účastníky o to, které konkrétní majetkové položky vůbec spadají do SJM. To ovšem neznamená posuzovat každou jednotlivou položku zvlášť, ale vzít do úvahy „výsledek sporu“ (např. v rámci hodnotnější majetkové položky, jež vyžadovala složité dokazování).⁹⁹ V těchto ohledech NS správně zdůrazňoval, že přisuzování náhrady nákladů je stále vedlejším rozhodnutím v řízení a nelze proto připustit, aby se svou náročností

⁹⁵ PULKRÁBEK, Zdeněk. *Zásada úspěchu ve věci - „novinky“ v rozhodování ...*, s. 35-36.

⁹⁶ COUFALÍK, Petr. *Náhrada nákladů řízení v oblasti věcných práv ...*, s. 29.

⁹⁷ Obavu z právní nejistoty vyjadřuje H. Jandová v závěru svého článku: JANDOVÁ, Hana. *Náhrada nákladů řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví*. Soudní rozhledy, 2022, č. 10, s. 315.

⁹⁸ Postup dle ust. § 142 OSŘ byl sice zastáván již Nejvyšším soudem České socialistické republiky (Rc 42/1972), na historický výklad následně navázala i novější judikatura, významným je zde právě již zmiňovaný nálezn ÚS ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS 1441/11 (srov. COUFALÍK, Petr. *Náhrada nákladů řízení v oblasti věcných práv ...*, s. 29-30).

⁹⁹ Usnesení NS ze dne 24. 2. 2015, sp. zn. 22 Cdo 3331/2014.

přibližoval až k rozhodování ve věci samé. V neposlední řadě by se měla v procesním úspěchu účastníka odrazit případně i skutečnost, že odmítl jakákoli mimosoudní jednání o vypořádání. Tímto naprosto znemožnil mimosoudní vypořádání ještě před zahájením sporu, a to bez ospravedlnitelného důvodu.¹⁰⁰ V nejzazších případech by mohl takový přístup účastníka před zahájením řízení odůvodnit postup podle ust. § 143, popř. velmi výjimečně podle ust. § 150, namísto jen obvyklé aplikace ust. § 142.¹⁰¹

Judikatura se na postupu při rozhodování o náhradě nákladů v řízení o vypořádání zaniklého SJM dlouhodobě shodovala. NS dokonce akceptoval v této věci i judikaturu NS za období, kdy se vypořádání SJM řídilo OZ 1964.¹⁰² Je zřejmé, že se zde odrážel postup NS, který i plně zastával (nyní minimálně z části nezastává) ÚS, a jenž vycházel z nálezu ÚS jakožto základního východiska pro rozhodování o náhradě nákladů řízení v řízeních iudicium duplex.¹⁰³ Názorový rozkol ÚS v postupu podle ust. § 142 v řízeních o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví dosud zásadně neovlivnil způsoby aplikace tohoto ustanovení v řízeních o vypořádání zaniklého SJM. Nadále je stěžejní procesní úspěch ve věci. Přesto ÚS již projevil svůj záměr aplikovat výše popsané „změny“ v postupu i v řízeních o vypořádání SJM, kdy v rámci svého usnesení uvedl, že: „*Stěžovatelce je třeba dát za pravdu v tom smyslu, že judikatura Ústavního soudu k náhradě nákladů řízení ve věcech majících povahu iudicea duplex nebyla v minulosti vždy jednotná. Předchozí judikatura (např. nález I. ÚS 1441/11) akceptovala rozhodovací praxi soudů založenou na logice úspěchu ve věci, která však podle stávající judikatury (např. nález I. ÚS 262/20) dostatečně nezohledňovala zvláštní povahu tohoto typu řízení. Současná judikatura Ústavního soudu se tak přiklonila k principu, podle něhož v obdobných případech má být obecným pravidlem nepřiznávání náhrady nákladů žádnému z účastníků řízení, a to s odkazem na ustanovení § 142 odst. 2 o. s. ř.*“. K tomu dále doplnil, že: „*V souvislosti s povahou řízení iudicea duplex považuje Ústavní soud za příléhavé odkázat stěžovatelku na nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 404/22, podle něhož v tomto typu řízení nelze vycházet ze zásady procesního úspěchu ve věci, ale z toho, že žádný z účastníků nevychází z řízení s menší hodnotou, než se kterou do něj vstupoval.*“.¹⁰⁴

Výše uvedené závěry ÚS znovu prokazují, že svým aktuálním postupem popírá charakteristiku ust. § 142 odst. 2, kdy sice upřednostňuje jeho aplikaci v řízeních iudicium duplex, ale současně konstatuje, že se v těchto řízeních nelze řídit zásadou úspěchu ve věci.

¹⁰⁰ Usnesení NS ze dne 26. 1. 2016, sp. zn. 22 Cdo 3730/2015.

¹⁰¹ COUFALÍK, Petr. *Náhrada nákladů řízení v oblasti věcných práv ...*, s. 29.

¹⁰² Usnesení NS ze dne 15. 3. 2017, sp. zn. 22 Cdo 287/2017.

¹⁰³ Nález ÚS ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS 1441/11.

¹⁰⁴ Usnesení ÚS ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. II. ÚS 1098/22.

Zásada úspěchu ve věci se však prolíná ust. § 142 odst. 2, ačkoli soud nepřizná žádnému z účastníků právo na náhradu nákladů. Pokud by skutečně převážil nový názorový směr ÚS, lze předpokládat, že by kromě upřednostnění aplikace ust. § 142 odst. 2 v podobě nepřiznání náhrady nákladů, modifikoval i odst. 3 předmětného ustanovení. Jeho aplikace by se rovněž týkala jen zvláštních okolností případu, jako je šikanózní jednání jednoho z účastníků, obstrukce v průběhu řízení apod. Zároveň pro splnění podmínek ust. § 142 odst. 3 by bylo na místě, aby výše vypořadacího podílu (např. za nemovitost náležející v SJM) byla předmětem znaleckého posouzení, popř. i úvahy soudu. Ovšem stejně jako v řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví i zde dosavadní přístup NS apeloval na obecné soudy, aby se při posuzování úspěchu ve věci zohlednila mimo jiné ochota a snaha účastníků uzavřít dohodu o vypořádání SJM před zahájením soudního sporu.¹⁰⁵ Nebyl by proto za mě důvod předem směřovat tyto „zvláštní okolnosti“ jako argument pro aplikaci ust. § 142 odst. 3. Nehledě na to, že by se judikatura ÚS patrně v budoucnu musela vypořádat s vymezením, kdy se stále jedná pouze o „zvláštních okolností případu“ odůvodňujících aplikaci ust. § 142 odst. 3, nebo „důvody hodných zvláštního zřetele“, potažmo odůvodňujících aplikaci ust. § 150. Naopak použití ust. § 142 odst. 1 by pravděpodobně bylo vyloučeno, kdy z dosud vyjádřených závěrů ÚS by zde nebyl prostor pro přiznání plné náhrady nákladů ve prospěch žalobce. Ve prospěch žalovaného by se přiznání náhrady nákladů mohlo vyskytnout za předpokladu porušení tzv. pravidla tří let. To znamená, že by se žalobce domáhal vypořádání hodnot, věcí, nebo např. investic, které učiní předmětem řízení až po lhůtě tří let od zúžení nebo zániku SJM.¹⁰⁶ V daném případě by se však soud odmítl zabývat žalobou o vypořádání SJM, a pokud by žalovanému skutečně vznikly náklady, postupovalo by se ve smyslu ust. § 146 odst. 3. Tudíž aplikace ust. § 142 odst. 1 by byla v zásadě vyloučena i z pozice žalovaného.

Obecně snad lze konstatovat, že není bez dalšího žádoucí rozdílnost v postupech v rámci jednotlivých řízení iudicium duplex při rozhodování o náhradě nákladů. Pokud by tedy v budoucnu skutečně převážil „nový“ názorový směr ÚS, je na místě, aby se rovněž projevil v rozhodnutích o náhradě nákladů v řízeních o vypořádání zaniklého SJM. V intencích shora uvedených (i v rámci podkapitoly 2.2.1) se však nedomnívám, že by aktuální názorový odklon ÚS měl převážet nad dosavadní ustálenou judikaturou zastávanou jak NS, tak dříve i ÚS. Nadto lze označit snahy o změnu judikaturního přístupu ze strany ÚS za přinejmenším neobvyklé.

¹⁰⁵ Usnesení NS ze dne 26. 1. 2016, sp. zn. 22 Cdo 3730/2015.

¹⁰⁶ KRÁLÍK, Michal. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 815.

Navzdory vyjádřené vůli pléna ÚS nezabývat se nadále touto otázkou, některé senáty ÚS vůli ignorují a nadále prosazují nový přístup v řízeních iudicium duplex. II. senát ÚS se s touto námitkou již vypořádával v rámci svého usnesení, v němž uvedl, že: „Z odůvodnění ústavní stížnosti vyplývá, že stěžovatelce je faktický judikaturní posun Ústavního soudu znám, přičemž namítá, že tato změna nebyla provedena postupem podle § 23 zákona o Ústavním soudu. Vznesenou námitku považuje Ústavní soud za legitimní, nicméně dle jeho mínění nelze přehlížet konstatování odvolacího soudu, podle něhož by tento dospěl ke shodnému závěru i v případě, kdy by postupoval v intencích nálezu sp. zn. I. ÚS 1441/11. Krajský soud v odst. 16 vysvětlil, že v takovém případě by shledal důvody pro aplikaci ustanovení § 150 o. s. ř., jež mu dává právo náklady řízení účastníkům nepřiznat. Za tohoto stavu věci nemá Ústavní soud za to, že i v případě stěžovatelkou navrhovaného postupu, by mohlo dojít ke změně jejího právního postavení a z toho důvodu předmětnou ústavní stížnost odmítl.“¹⁰⁷ Domnívám se, že snahy o změnu právního názoru bez řádného postupu ve smyslu ust. § 23 zákona o ÚS pouze zakládají právní nejistotu pro účastníky řízení (stejně jako v případě řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví). Navíc se předmětná právní nejistota nekoncentruje výhradně na úrovni rozhodování ÚS, ale začíná se rozšiřovat i na rozhodnutí obecných soudů.¹⁰⁸ Nynější postup ÚS nelze považovat za konformní jen proto, že jeho důsledky pro účastníka řízení jsou v konkrétním případě stejné, ať už by obecný soud následoval postup ustálený na základě dosavadní judikatury, nebo nově příchozí.

¹⁰⁷ Usnesení ÚS ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. II. ÚS 1098/22.

¹⁰⁸ Tamtéž, (pozn.: v předmětném usnesení ÚS kvitoval postup odvolacího soudu, který se odklonil od dosavadní judikatury, nálezu ÚS ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS 1441/11, a následoval aktuální postupy podporované ÚS).

3 Plná náhrada nákladů při částečném úspěchu ve věci

3.1 Obecně k ustanovení § 142 odst. 3 OSŘ

Z hlediska spravedlnosti je v některých případech příhodné, aby byla účastníku přisouzena plná náhrada nákladů, ačkoli jeho úspěch ve věci byl pouze částečný.¹⁰⁹ Mezi odst. 2 a odst. 3 ust. § 142 není žádný vztah speciality.¹¹⁰ Podle NS je aplikace ust. § 142 odst. 3 koncipována jako možná, ale nikoli nezbytně nutná.¹¹¹ S tímto přístupem se ztotožnil i ÚS, kdy předmětné ustanovení charakterizoval jako: „... kompetenční normu, která má dovolovací charakter – dává obecnému soudu možnost přiznat plnou náhradu nákladů řízení ve stanovených případech, nikoli povinnost takto postupovat.“¹¹² Obecným soudům je tak poskytována diskrece, zda přistoupí k aplikaci ust. § 142 odst. 3. Ovšem svůj postup musí náležitě a srozumitelně odůvodnit.¹¹³ Nepostačuje pouze formálně odkázat na příslušné ustanovení bez jakéhokoli objasnění, jednalo by se o postup čistě mechanický. Naopak se musí posoudit, co je v dané věci hlavní, a co je pouze doprovodné. Hlavním aspektem je základ nároku, přičemž doprovodným je samotné určení výše plnění.¹¹⁴ Na to je třeba dbát i z hlediska práva na spravedlivý proces. ÚS zdůrazňuje, aby se obecné soudy při aplikaci ust. § 142 odst. 2 (namísto odst. 3 téhož ustanovení) nedopustily svévole, v nejzazším případě až extrémního vybočení z mezí právního řádu. To by mělo za následek nespravedlivé rozhodnutí o náhradě nákladů řízení v rozporu s právy garantovanými v čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 LZPS.¹¹⁵

Zásadní je zde i odlišení posuzování procesněprávní otázky, tedy částečného úspěchu či neúspěchu účastníka v řízení, a hmotněprávní otázky, např. částečné zavinění účastníka (poškozeného) na vzniku nároku na náhradu škody.¹¹⁶ Spoluzavinění poškozeného má vliv na posuzování samotného základu nároku, ale nikoli na posouzení výše tohoto nároku. Pokud je např. míra zavinění účastníka (poškozeného) založena na úvaze soudu nebo na znaleckém

¹⁰⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta, PULKRÁBEK, Zdeněk. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces: obecná část...*, s. 382.

¹¹⁰ VLÁČIL, David. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s. 106.

¹¹¹ Rozsudek NS ze dne 7. 3. 2017, sp. zn. 22 Cdo 1370/2015.

¹¹² Usnesení ÚS ze dne 1. 10. 2018, sp. zn. II. ÚS 1819/18.

¹¹³ Usnesení NS ze dne 6. 10. 2015, sp. zn. 28 Cdo 5183/2014.

¹¹⁴ Nález ÚS ze dne 22. 6. 2000, sp. zn. III. ÚS 170/99.

¹¹⁵ Nález ÚS ze dne 13. 8. 2013, sp. zn. II. ÚS 157/13 (srov. usnesení ÚS ze dne 1. 10. 2018, sp. zn. II. ÚS 1819/18).

¹¹⁶ BÍLÝ, Martin. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...*, s. 693.

posudku, je v tomto rozsahu vyloučena aplikace ust. § 142 odst. 3 při rozhodování o náhradě nákladů řízení. Naopak soud postupuje v souladu s odst. 2 tohoto ustanovení.¹¹⁷

3.2 Poměr mezi odhadovanou výší plnění a rozhodnutím o výši plnění

Ust. § 142 odst. 3 se může aplikovat, když základ nároku je prokázán, ale otázkou zůstává přiznání výše nároku, která může být nalézána se značnými obtížemi. Typickým příkladem obtížně zjistitelné výše nároku je určení náhrady nemajetkové újmy ve smyslu ust. § 2951 odst. 2 OZ, dále u sporů podle zákona č. 82/1998 Sb., ušlého zisku, bolestného a ztížení společenského uplatnění nebo nepřiměřeně nákladné určování výše způsobené škody.¹¹⁸ Žalobce je vždy povinen ve svém žalobním návrhu určit konkrétní výši uplatňovaného plnění.¹¹⁹ Avšak tímto uplatňováním vzniká ošemetná situace, neboť jí žalobce nedokáže předem přesně odhadnout a obecný soud přizná žalobci maximálně takový rozsah, jakého se domáhá. Žalobce proto musí být při určování výše nároku opatrný, aby nedošlo k jeho podhodnocení a přirozeně směřuje svůj nárok o něco výše.¹²⁰ Pokud je základ nároku oprávněný, v zásadě žalobci nejde k tíži přecenění jeho výše, ovšem ani ku prospěchu.¹²¹

Přesto i v těchto případech je třeba korigovat eventuálně zjevně nadsazenou výši nároku, která se nachází ve významném rozporu s jeho reálnou hodnotou. Za situace, kdy žalobce navzdory výsledku dokazování o výši zjevně nadsazeného nároku nevezme žalobu částečně zpět, je podle ustálené praxe primárně na místě aplikace ust. § 142 odst. 2 a poměrování částečného úspěchu mezi stranami. Dále obecný soud může přiznat ve prospěch žalovaného i plnou výši náhrady nákladů. Pokud bylo v řízení znaleckým posudkem prokázáno, že žalobce byl v důsledku extrémně nadsazené částky, tj. co do výše nároku, neúspěšný téměř v plné míře, přizná se žalovanému náhrada nákladů ve smyslu ust. § 142 odst. 3.¹²² Zjevně nadsazenou částkou bude nepochybně případ, kdy úspěch žalobce v řízení byl pouze v rozsahu 0,52 %. ÚS naopak odmítl označit částku za zjevně nadsazenou, pokud se celkový úspěch žalobce skýtal v rozsahu 37,8 %. Měl za to, že částka ještě nebyla nadsazená „zjevně“, když i obecný soud si nechal vypracovat revizní znalecký posudek za účelem určení výše plnění. ÚS doplnil,

¹¹⁷ Usnesení NS ze dne 24. 7. 2018, sp. zn. 25 Cdo 317/2018 (srov. usnesení NS ze dne 24. 3. 2015, sp. zn. 25 Cdo 37/2015).

¹¹⁸ MACKOVÁ, Alena. In: WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první...*, s. 310-311.

¹¹⁹ SMRŽ, Ivo. *Náklady řízení a jejich náhrada v civilních sporech o náhrady při ublížení na zdraví*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky (ČZPB), 2018, č. 3, s. 40.

¹²⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta, PULKRÁBEK, Zdeněk. In: ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces: obecná část...*, s. 383.

¹²¹ BÍLÝ, Martin. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...*, s. 694 (srov. usnesení NS ze dne 21. 9. 2016, sp. zn. 25 Cdo 3974/2015).

¹²² Nález ÚS ze dne 9. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 2881/12, bod 11.

že pro zjevnou nadsazenost je charakteristická především její očividnost bez potřeby dalšího dokazování, např. revizními posudky. Nutno podotknout, že v daném případě žalobce neuplatňoval výši plnění svévolně, ale na základě znaleckého posudku, který si za tímto účelem nechal v dobré víře vypracovat.¹²³

3.3 Neúspěch účastníka v řízení v poměrně nepatrné části

Vzhledem ke slovnímu spojení „poměrně nepatrná část“ se jedná o neurčitou hypotézu. Je tedy záležitostí soudu, aby v každém jednotlivém případě vymezil, zda částečný neúspěch účastníka byl skutečně nepatrný.¹²⁴ Soudní praxí bylo obecně stanoveno, že nepatrný neúspěch má účastník tehdy, když se jeho poměr plnění s ohledem na celek přibližuje nule.¹²⁵

3.3.1 Peněžitě plnění

V případě peněžitých plnění se jedná o nepatrný neúspěch, když je rozdíl mezi konečně přiznaným plněním a původně uplatňovaným nižší než 10 %.¹²⁶ Nutno podotknout, že procentuální výše bude odvislá od ceny předmětu řízení. Pokud bude cena předmětu řízení vyšší, akceptovatelná procentuální míra neúspěchu, kterou lze ještě považovat za nepatrnou část, se bude přiměřeně snižovat. Zpravidla se předmětné ust. § 142 odst. 3 dotýká případů, kdy soud vyhoví plně v jistině a zamítne pouze část zákonného příslušenství. Pravidlo přiznání plné náhrady nákladů při nepatrném neúspěchu by se mělo promítnout i do zpětvzetí žaloby. Jedná se o případy, kdy ke zpětvzetí dochází proto, že žalovaný zaplatí žalobci podstatnou část uplatňovaného nároku (např. celou jistinu), načež se žalobce rozhodne již nepokračovat v řízení jen pro zbývající zákonné úroky z prodlení.¹²⁷

3.3.2 Nepeněžitě plnění

U nepeněžitých plnění je posuzování nepatrného neúspěchu složitější. Nelze totiž exaktně uplatnit postup jako u peněžitých plnění, kdy se v zásadě poměří nárok uplatňovaný žalobcem s konečně přiznanou výší nároku ze strany soudu. Hodnotu věci či práva nejde vyjádřit v penězích nebo lze zjistit jen s nepoměrnými obtížemi, pokud např. z obsahu spisu

¹²³ Nález ÚS ze dne 30. 11. 2021, sp. zn. III. ÚS 2389/20, bod 29 (srov. nález ÚS ze dne 9. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 2881/12).

¹²⁴ VLÁČIL, David. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s. 107-108.

¹²⁵ BÍLÝ, Martin. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...*, s. 693.

¹²⁶ Tamtéž, (pozn.: některé zdroje uvádí i 15 % jakožto přijatelný limit, v rámci kterého je možné ještě postupovat v souladu s ust. § 142 odst. 3; např.: VLÁČIL, David. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s. 107-108).

¹²⁷ VLÁČIL, David. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s. 107-108.

není k tomu relevantní podklad a zjišťování hodnoty jen pro účely rozhodnutí o náhradě nákladů by znamenalo vynaložení dalších nákladů a prodloužení sporu. Soud v řízení u nepeněžitých plnění je pak nucen uvážit, jestli byly strany úspěšné, v jaké míře a dále své rozhodnutí řádně odůvodnit. Dovolací soud může tyto úvahy o rozsahu úspěšnosti účastníků zpochybnit pouze tehdy, jsou-li zjevně nepřiměřené.¹²⁸ Obecně pod ust. § 142 odst. 3 spadají případy, kdy sice nebylo rozhodováno striktně podle návrhu účastníka, ale v zásadě mu bylo vyhověno.¹²⁹ Praktickým příkladem lze uvést, když se žalobce dožaduje svým návrhem rozdělení společné věci mezi žalobce a žalovaného, jež bude rozhodnutím soudu skutečně rozdělena, a to proti vůli žalovaného a pouze s drobnými odchylkami od navrhovaného způsobu žalobcem.¹³⁰ Určení neúspěchu v nepatrné části NS konstatoval i v řízení o určení neexistence zástavního práva a o určení neplatnosti zástavní smlouvy. Obecný soud sice vyhověl žalobě o určení neexistence zástavního práva, ale v části nároku o určení neplatnosti zástavní smlouvy pro nedostatek naléhavého právního zájmu ve smyslu ust. § 80 žalobu zamítnul. Takový výsledek sporu bez dalšího nabádá k postupu v souladu s ust. § 142 odst. 2 a nepřiznání náhrady nákladů žádnému z účastníků řízení. Jenže důvodem, proč došlo k určení neexistence zástavního práva, byla neplatnost zástavní smlouvy, přestože nemohla být sama vyslovena ve výroku rozsudku kvůli absenci naléhavého právního zájmu. NS konstatoval, že tato neplatnost při posuzování míry úspěchu byla natolik zásadní, že se fakticky promítla do vyhovujícího výroku o určení neexistence zástavního práva. Vzhledem k určené povaze předmětu řízení je tak opodstatněn závěr, že: „... částečný neúspěch žalobce spočívající v zamítnutí žaloby o určení neplatnosti zástavní smlouvy pro nedostatek naléhavého právního zájmu na tomto určení je – v poměru k jeho úspěchu ve zbývajících (a pro stanovení vzájemných práv a povinností účastníků určujících) části předmětu řízení – jeho neúspěchem jen v poměrně nepatrné části ve smyslu ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř., a že mu proto soud může přiznat plnou náhradu nákladů řízení.“¹³¹

Obdobným případem byl již dříve nucen se zabývat ÚS. Jednalo se o pracovněprávní spor obsahující dva žalobní návrhy následně spojené do jednoho řízení. Základním kamenem celé věci bylo určení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru. Dále bylo předmětem řízení přiznání nároku na proplacení rozdílu mzdy před a po převedení na jinou práci, v tomto měl žalobce plný úspěch ve věci. Nicméně ze strany soudu prvního stupně byl zamítnut žalobní

¹²⁸ Usnesení NS ze dne 25. 11. 2015, sp. zn. 22 Cdo 2648/2015.

¹²⁹ BÍLÝ, Martin. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...*, s. 693.

¹³⁰ VLÁČIL, David. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s. 107-108.

¹³¹ Rozsudek NS ze dne 25. 8. 2016, sp. zn. 21 Cdo 3918/2015.

návrh o určení neplatnosti převedení žalobce na jinou práci, a to z důvodu absence naléhavého právního zájmu v souladu s ust. § 80, jelikož bylo možné žalovat na plnění. Soud prvního stupně i odvolací soud shodně uvedly, že úspěch obou stran sporu je částečný a přibližně ve stejném poměru. Proto nepřiznal ani jeden ze soudů náhradu nákladů žádnému z účastníků řízení ve smyslu ust. § 142 odst. 2. Následně ÚS vyslovil, že s ohledem na potřebu komplexního zhodnocení rozhodnutí v meritu věci nelze v daných okolnostech považovat zamítnutí žaloby soudem prvního stupně za neúspěch žalobce, tudíž ani za úspěch žalované strany. K tomu dále doplňuje, že: *„Bylo přitom očividné, že pokud by byla shledána existence naléhavého právního zájmu ve smyslu § 80 písm. c) občanského soudního řádu, muselo by být takové určovací žalobě vyhověno, protože z neplatnosti výpovědi z pracovního poměru automaticky vyplývá i neplatnost převedení na jinou práci...“*. Na základě výše uvedeného proto ÚS došel k závěru, že pokud obecné soudy nepřiznaly právo k náhradě nákladů žádnému z účastníků, dopustily se svým rozhodnutím porušení čl. 90 Ústavy a čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 LZPS.¹³²

V souvislosti se shora uvedeným rozhodnutím NS je zřetelné, že oba zmiňované případy ÚS i NS nesou toliko podobné rysy, aby i stanoviska ÚS a NS byla v zásadě shodná. Výše zmiňovaný náleží ÚS sice doslovně nevymezil tento případ jako vhodný pro aplikaci ust. § 142 odst. 3, nýbrž podotknul, že z hlediska materiální spravedlnosti žalobce dosáhl v meritu věci plného úspěchu oproti žalovanému. V intencích vyjádřených závěrů NS by ovšem i za této situace žalobcův neúspěch tkvěl v poměrně nepatrné části, neboť nebyl shledán naléhavý právní zájem u návrhu o určení neplatnosti převedení žalobce na jinou práci. Nicméně bylo vyhověno nároku (o určení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru), který se jeví základním východiskem pro určení vzájemných práv a povinností mezi účastníky řízení. Výsledek právě tohoto sporu významně ovlivní úspěch žalobce nebo žalovaného i v rámci návrhu o určení neplatnosti převedení žalobce na jinou práci. Fakticky lze proto předjímat, že primárním záměrem žalobce bylo především zneplatnit samotnou výpověď z pracovního poměru. Domnívám se, že při zamítnutí části žaloby, byť ve vztahu k celému řízení z důvodu mnohem méně podstatného, nelze explicitně konstatovat, že tuto skutečnost nejde považovat za neúspěch žalobce či úspěch žalovaného. Takový závěr bez dalšího nastiňuje, že je vhodné o náhradě nákladů rozhodnout podle ust. § 142 odst. 1. Aplikace tohoto ustanovení je ale podmíněna okolností, že žalobce bude se svým nárokem plně úspěšný, to znamená „v celém jeho rozsahu“.¹³³ Na tom nic nemění ani argument ÚS, kdy stěžovatel (žalobce) dosáhl z hlediska materiální spravedlnosti plného úspěchu, kdežto žalovaný žádného. Hledisko materiální

¹³² Nález ÚS ze dne 13. 1. 2005, sp. zn. IV. ÚS 1/04.

¹³³ Srov. usnesení NS ze dne 16. 5. 2018, sp. zn. 28 Cdo 251/2018.

spravedlnosti ÚS posuzoval v rámci svých nálezů již opakovaně. Následně se k němu přihlásil i NS. Účastník má v zásadě plný úspěch ve věci z hlediska materiální spravedlnosti, jestliže se mu podařilo prokázat příčinnou souvislost např. mezi nemateriální újmou mu způsobenou a nesprávným úředním postupem, tj. podařilo se mu prokázat základ nároku.¹³⁴ K tomu NS dodal, že: „... má shodně s Ústavním soudem za to, že lze výsledek řízení projevující se tím, že poškozený žalobce dosáhne satisfakce uložením povinnosti škůdce nahradit mu nemateriální újmu svého druhu, hodnotit ve smyslu zásad úspěchu ve věci obdobně jako plný úspěch (§ 142 odst. 1 o. s. ř.), byť žalobci výrokově nebyla přiznána jím požadovaná výše plnění.“¹³⁵ Nutno zdůraznit, že hledisko materiální spravedlnosti je posuzováno hlavně v řízeních o náhradě nemajetkové újmy v důsledku např. nesprávného úředního postupu. Na základě tohoto hlediska NS i ÚS fakticky vyjadřují skutečnost, že žalobce byl plně úspěšný v základu nároku, ale výše přiměřeného zadostiučinění byla přiznána v nižší než žalobcem uplatňované výši.

Celkový úspěch žalobce při zamítnutí části určovací žaloby z důvodu absence naléhavého právního zájmu ÚS odůvodnil tak, že z hlediska materiální spravedlnosti žalobce dosáhl plného úspěchu ve věci po meritorní stránce. Základem celého sporu bylo totiž určení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru, kde měl žalobce úspěch, jakož i v přiznání nároku na proplacení rozdílu mzdy před převedením a po převedení na jinou práci. A proto podle ÚS, jak již bylo zmíněno, nelze v daných souvislostech zamítnutí žaloby o určení neplatnosti převedení žalobce na jinou práci považovat za neúspěch.¹³⁶ Je zde ovšem znatelný rozdíl v posuzování hlediska materiální spravedlnosti, kdy výše uvedené závěry ÚS i NS rozlišovaly váhu úspěchu v základu nároku a ve výši uplatňovaného plnění. V tomto případě ÚS hlediskem materiální spravedlnosti přiznává větší váhu jednomu ze „samostatných“ nároků na úkor jiného uplatňovaného nároku v témže řízení. Dále toto tvrzení odporuje i obecné charakteristice procesního postavení žalobce, jenž má být tzv. „pánem sporu“. Je tedy na jeho bedrech, aby vhodně určil žalobní návrh i s ohledem na zákonné podmínky, se kterým nakonec bude schopen nejpravděpodobněji dosáhnout plného úspěchu ve věci. Navíc v rámci peněžitých plnění byl za nepatrný neúspěch ve věci považován i rozsah 0,1 %.¹³⁷ Bezesporu souhlasím, že při posuzování míry úspěchu žalobce by se měla zohlednit i skutečnost, že jednotlivé nároky (které se staly předmětem řízení), byly vzájemně úzce provázány a výsledné rozhodnutí o jednom z nároků by významně ovlivňovalo meritorní rozhodnutí o druhém z nich.

¹³⁴ Nález ÚS ze dne 5. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 1310/09, srov. rozsudek NS ze dne 2. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 5210/2009.

¹³⁵ Rozsudek NS ze dne 2. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 5210/2009.

¹³⁶ Nález ÚS ze dne 13. 1. 2005, sp. zn. IV. ÚS 1/04.

¹³⁷ Viz usnesení NS ze dne 25. 6. 2014, sp. zn. 22 Cdo 1706/2014.

S tím souvisí i zohlednění skutečnosti, z jakého důvodu došlo k zamítnutí jednoho z nároků, dále jaký mělo toto zamítnutí dopad na ostatní uplatňované nároky v řízení. Vzhledem k provázanosti nároků nelze označit úspěch žalobce za plný a v konečném důsledku postupovat v náhradě nákladů podle ust. § 142 odst. 1. Lze ale s ohledem na komplexní výsledek řízení považovat neúspěch žalobce za nepatrný, což mu umožňuje přiznat plnou náhradu nákladů řízení ve smyslu ust. § 142 odst. 3. ÚS sice doslovně neodkazoval na ust. § 142 odst. 1, ale v rámci odůvodnění operoval právě s plnou úspěšností žalobce v řízení. Žalobce v předmětné věci naopak namítal, že obecné soudy měly rozhodnout ve smyslu ust. § 142 odst. 2 ve spojení s ust. § 150 a dožadoval se přiznání nákladů zcela nebo zčásti. Pominu-li vhodnost ust. § 142 odst. 2, tak považuji i aplikaci moderace soudu za nesprávnou. Žalobce svou argumentací fakticky nemíní zasahovat do výše přiznaných nákladů řízení (kdy náklady řízení nebyly přiznány ani jednomu z účastníků), ale do samotného poměrování úspěchu či neúspěchu procesních stran ve smyslu ust. § 142. Žalobce byl jednoduše přesvědčen, že jeho neúspěch v řízení byl podstatně nižší. Z výše uvedených důvodů se tak přikláním k postupu ve smyslu výše popsaného rozsudku NS a aplikaci ust. § 142 odst. 3, tj. přiznání plné náhrady nákladů při pouze nepatrném neúspěchu žalobce.

3.4 Výše plnění závislá na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu

Rozhodnutí o výši plnění na základě znaleckého posudku nebo úvahy soudu jsou vzájemně poměrně úzce provázaná. Mnohdy vypočtená výše plnění znaleckým posudkem může být při řádném odůvodnění modifikována za pomoci úvahy soudu.¹³⁸ Jednotlivé judikáty týkající se nákladů řízení proto mají v mnoha případech určitou souvislost, ať už výše plnění byla odvislá od znaleckého posudku nebo úvahy soudu.

3.4.1 Znalecký posudek

Plná náhrada nákladů může být dále přičtena, i když se nejednalo o nepatrný neúspěch, ale úspěch ve věci závisel mimo jiné na znaleckém posudku. V principech pro přiznání náhrady nákladů ve smyslu ust. § 142 odst. 3 je nutné, aby znalecký posudek určoval výši nároku, nikoli samotnou existenci nároku.¹³⁹ NS dbá na striktní dodržování tohoto pravidla i za situace, kdy znalecký posudek posuzuje skutečnosti, od kterých se odvíjí základ nároku žalobce, a současně vyčísluje hodnotu tohoto nároku. To by bezesporu odůvodňovalo postup podle

¹³⁸ Viz např. usnesení NS ze dne 1. 9. 2010, sp. zn. 28 Cdo 748/2010.

¹³⁹ BÍLÝ, Martin. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...*, s. 694.

ust. § 142 odst. 3 při rozhodování o náhradě nákladů. Avšak tímto postupem nemůže být bez dalšího popírán význam znaleckého posudku v rozsahu, v němž určoval důvodnost samotného nároku žalobce co do jeho základu. Rozhodnutí o výši plnění nepochybně může záviset na znaleckém posudku, ale pokud stěžejně řešil jiné sporné skutečnosti pro rozhodnutí o plnění, nemůže přiznání plné náhrady nákladů ve smyslu ust. § 142 odst. 3 obstát.¹⁴⁰ Typicky se např. jedná o posouzení spoluzavinění žalobce znaleckým posudkem při uplatňování náhrady škody, a následně až výše plnění s ohledem na rozsah základu nároku.¹⁴¹ Popsaný postup se zachovává i v případech, kdy byl žalobce plně úspěšný v šesti dílčích nárocích, nýbrž v posledním nároku byla jeho úspěšnost pouze částečná. Žalobci byl přiznán ušlý zisk za kratší období, než které skutkově vymezil. Pak je na místě poměřovat procesní úspěch protistran v souladu s ust. § 142 odst. 2.¹⁴²

Obecně by žalobce měl před podáním žaloby pečlivě uvážit rozsah uplatňovaného nároku. Zejména dbát na to, aby byl plně úspěšný v základu nároku, přičemž jeho částečný neúspěch se projeví až ve výši nároku, protože jí žalobce na počátku neznal a byla stanovena až v průběhu řízení znaleckým posudkem.¹⁴³ Jestliže dojde ke kumulaci znaleckých posudků v řízení o základu nároku a o výši plnění, hlavním faktorem je, jestli odpovídá přiznaný rozsah základu nároku původně uplatňovanému žalobcem. Pokud ano, a výše nároku je rovněž odvislá od znaleckého posudku, udává tento stav věci prostor k postupu ve smyslu ust. § 142 odst. 3. To platí i v případě následného doplnění žaloby na základě závěrů znaleckého posudku o rozsahu základu nároku. Dále žalobci nelze klást k tíži a vyloučit přiznání plné náhrady nákladů, pokud sice výše plnění od počátku závisí na znaleckém posudku, ale žalovaný zcela nedůvodně popíral samotný základ nároku. Tím sám žalovaný vyvolal potřebu provedení znaleckého posudku i v této otázce.¹⁴⁴

Nicméně v případě určování výše nároku NS kvitoval postup podle ust. § 142 odst. 3 a přiznal žalobci plnou náhradu nákladů i v případě, kdy žalobcův částečný úspěch tkvěl v necelé 1/3 původně uplatňované výše nároku. Velmi významným aspektem je však mimo jiné skutečnost, zda žalobce předem jednoznačně neznal (nemohl znát) výši plnění.¹⁴⁵ Na druhou stranu, pokud byla výše nároku objektivně určitelnou veličinou, kterou znalecký posudek pouze

¹⁴⁰ Usnesení NS ze dne 8. 9. 2014, sp. zn. 28 Cdo 1280/2014 (pozn.: v daném případě byl předmětem znaleckého posouzení rozsah užívání pozemků žalobkyně žalovaným, následně až vyčíslení hodnoty užívaných pozemků).

¹⁴¹ Usnesení NS ze dne 24. 7. 2018, sp. zn. 25 Cdo 317/2018.

¹⁴² Usnesení NS ze dne 23. 10. 2013, sp. zn. 30 Cdo 1969/2013 (shodně viz usnesení NS ze dne 14. 8. 2014, sp. zn. 28 Cdo 2170/2014).

¹⁴³ VLÁČIL, David. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s. 106.

¹⁴⁴ CHALUPA, Luboš. *Kumulace znaleckých posudků o základu nároku a o výši plnění a aplikace § 142 odst. 3 o.s.ř.* Aplikace práva, 2014, č. 4, s. 9.

¹⁴⁵ Rozsudek NS ze dne 9. 5. 2017, sp. zn. 23 Cdo 962/2016.

konkretizoval, pak se nejedná o případ aplikace ust. § 142 odst. 3, ale dochází u účastníků k poměřování míry úspěchu v řízení.¹⁴⁶ O objektivně určitelnou veličinu se např. jedná, jestliže výše škody za neoprávněný odběr elektřiny byla přiznána na základě energetického zákona společně s výpočtem stanoveným v její prováděcí vyhlášce. Je proto již bezpředmětné, zda pro určení výše škody ve svém žalobním návrhu využije žalobce znaleckého posudku, když tento vychází právě ze stejného výpočtu. Stále platí, že výše nároku byla pro žalobce objektivně zjistitelná a mohl jí předem znát a také znal. Velmi zásadní v posuzovaném případě byla i skutečnost, že doba neoprávněného odběru žalovaným byla podstatně kratší, než jakou původně uvedl žalobce, což samo o sobě již vylučovalo aplikaci ust. § 142 odst. 3.¹⁴⁷

Dále by bylo přiznání plné náhrady nákladů při částečném úspěchu ve věci nepřiměřené, pokud sám žalobce neodvozuje výši svého nároku od znaleckého posudku, ačkoli jej pro tyto účely nechala protistrana ještě před zahájením řízení vypracovat a nabídla žalobci tomu odpovídající výši nároku. NS se tak vyslovil pro postup, kdy se přihlíží i k okolnostem případu před soudním řízením. Zejména k okolnostem, které dosvědčují, že žalovaná strana byla ochotna poskytnout plnění ve výši odpovídající znaleckému posudku, jenž za tímto účelem nechala vypracovat. Svým jednáním žalovaný ještě před zahájením soudního řízení fakticky vyloučil možnost přiznat plnou náhradu nákladů žalobci ve smyslu ust. § 142 odst. 3. Ve vztahu k výše uvedenému NS konstatoval, že není v rozporu s jeho rozhodovací praxí postupovat podle ust. § 142 odst. 2, neboť aplikace odst. 3 je pouze možností, a ne nezbytnou nutností.¹⁴⁸ Přesto dochází ke kritice ze strany NS směřované vůči obecným soudům, pokud v konkrétních případech nezohledňuje postup podle ust. § 142 odst. 3, ačkoli znalecký posudek jednoznačně sloužil k závěru o výši plnění přiznaného žalobci.¹⁴⁹

Podkladem pro určení výše náhrady nákladů řízení je částka přisouzená (máme-li případ peněžitého plnění). Bylo by nespravedlivé, aby se podkladem pro určení výše náhrady nákladů stala částka původně navrhovaná žalobcem, když z povahy věci bylo zřejmé, že výše nároku se bude odvíjet od znaleckého posouzení. Z této částky se nakonec určuje i odměna advokáta.¹⁵⁰ To se týká i situace, kdy žaloba obsahuje několik dílčích hmotněprávních nároků. Odměna advokáta se určuje na základě celkově přisouzené částky za tyto uplatňované nároky. V případě několika dílčích hmotněprávních nároků není pro rozhodování o náhradě nákladů významné, že se jedná o nároky mající samostatnou povahu. Je ale důležité zohlednit, zda tyto jednotlivé

¹⁴⁶ VLÁČIL, David. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s. 106.

¹⁴⁷ Usnesení NS ze dne 19. 12. 2017, sp. zn. 25 Cdo 4566/2017.

¹⁴⁸ Usnesení NS ze dne 7. 3. 2017, sp. zn. 22 Cdo 1370/2015.

¹⁴⁹ Usnesení NS ze dne 21. 9. 2016, sp. zn. 25 Cdo 3974/2015.

¹⁵⁰ Tamtéž, bod 7.

nároky jsou objektivně určitelné, nebo naopak závislé na znaleckém posudku, popř. na úvaze soudu. V souhrnu řečeno, jádrem pro rozhodování o náhradě nákladů při částečném úspěchu je posouzení, v jaké části z předmětu řízení (tedy z uplatňovaných nároků) je nutné postupovat ve smyslu ust. § 142 odst. 3, a v jaké části je třeba aplikovat odst. 2 tohoto ustanovení.¹⁵¹

ÚS rovněž vztahuje postup podle ust. § 142 odst. 3 na nalézací řízení, v jejichž průběhu účastníci uzavřou smír. V daném případě výše plnění závisela na znaleckém posudku i úvaze soudu. Podle závěrů obecného soudu by nároku žalobce vyhověl co do poloviny původně uplatňované výše a uchýlil se k přiznání plné náhrady nákladů v souladu s ust. § 142 odst. 3. Jestliže uzavřený smír tomuto výsledku odpovídá, nelze najednou vyloučit aplikaci ust. § 142 odst. 3 v otázce náhrady nákladů státu podle ust. § 148 odst. 1. Opačným postupem by docházelo k absurdním situacím, kdy se žalobce staví uzavřeným smírem do horší pozice, přestože míra jeho úspěchu je stejná, ať už by smír uzavřel, či nikoli. ÚS proto vyslovil, že: „*Ustanovení 142 odst. 3 o. s. ř. je nutno vztáhnout i na situace, kdy výše plnění vyplývá nejen z rozhodnutí soudu, ale i ze smíru.*“¹⁵²

3.4.2 Úvaha soudu

Pokud lze výši nároku zjistit jen s nepoměrnými obtížemi nebo jí nelze zjistit vůbec, určí soud její výši podle své úvahy ve smyslu ust. § 136. Opět se jedná o situaci, kdy není pochyb o základu nároku, ale jeho výši není možné exaktně odhadnout bez toho, aniž by byla určena soudem. Případně, že by určování výše nároku zapříčinilo vznik nepoměrných nákladů dokazování.¹⁵³ Rozhodnutí o výši plnění na základě úvahy může být ze strany soudu preferováno především ve snaze o zachování hospodárnosti řízení.¹⁵⁴ Provedení důkazu znaleckým posudkem může za určitých okolností způsobovat náklady hrubě neodpovídající výši vymáhané nároku, ale i v těchto případech mají účastníci řízení právo na soudní ochranu. OSŘ proto umožňuje, aby soud v souvislosti s dostupnými skutkovými podklady rozhodl podle své úvahy.¹⁵⁵ Jedná se tedy o procesním právem založenou úvahu soudu, která mnohdy nahrazuje dokazování, pokud by bylo nepoměrně obtížné, nebo dokonce nemožné. Nepoměrná obtížnost nemusí vycházet pouze z nepřiměřených nákladů na zjišťování významných okolností. Může např. spočívat v uplynutí velmi dlouhé doby ode dne, kdy nastaly rozhodné skutečnosti pro určení výše nároku. Jestliže je dokazování nemožné, protože výše nároku nelze

¹⁵¹ Rozsudek NS ze dne 15. 5. 2017, sp. zn. 21 Cdo 1990/2016.

¹⁵² Nález ÚS ze dne 25. 2. 2009, sp. zn. I. ÚS 92/08.

¹⁵³ VLÁČIL, David. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s. 106.

¹⁵⁴ Nález ÚS ze dne 13. 8. 2013, sp. zn. II. ÚS 157/13.

¹⁵⁵ HROMADA, Miroslav. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...*, s. 657.

vůbec zjistit, pak úvaha soudu není pouze volbou, ale nutným východiskem soudu z této situace. Úvahu soudu ve smyslu ust. § 136 je tedy nutné chápat jako úvahu založenou na právu procesním, kterou je nahrazováno dokazování při zjišťování výše nároku. Rozdíl mezi výší nároku určenou dokazováním nebo úvahou soudu je zejména v míře jistoty o její pravdivosti. Zatímco o dokázané škodě (ve smyslu její výše) nemá soud rozumné pochybnosti, výše škody odhadnutá úvahou soudu je pouze pravděpodobná.¹⁵⁶ Do prostoru pro využití úvahy soudu nespádají případy, kdy procesní strana, která je zatížena důkazním břemenem, zavíní, že nemohlo být provedeno dokazování v souvislosti s určením výše nároku. Takové procesní straně nelze přiznat plnou náhradu nákladů ve smyslu ust. § 142 odst. 3. V tomto ohledu se doktrína odklonila od rozhodnutí NS. NS připustil použití úvahy soudu o výši nároku i za situace, kdy navrhovaný důkaz k prokázání bezdůvodného obohacení nebyl proveden pouze z důvodu, že žalobkyně odmítla složit stanovenou zálohu na náklady důkazu.¹⁵⁷

Úvaha soudu musí být podložena konkrétními a relevantními skutečnostmi, aby byla dostatečně odůvodněná, tedy i přezkoumatelná. Zpravidla zde naopak může docházet ke kooperaci se znaleckým posudkem, který ve věci sice nestanoví konkrétní výši nároku, ale je schopen vymezit alespoň rozsah, v němž se může soud v rámci svých úvah pohybovat.¹⁵⁸

Úvaha soudu nemusí spadat na určení celé výše nároku, ale postačuje i jen na obtížně určitelnou část. Stále ovšem platí, že soud může takto postupovat až poté, co je základ nároku nepochybný. Jak již bylo zmiňováno, zásadním požadavkem na úvahu soudu je především její řádné odůvodnění. Toto odůvodnění je vyžadováno nejen v rozsahu, že byly splněny podmínky pro určení výše nároku na základě úvahy, ale jednak, jaké úvahy soud vedly při určování výše předmětného nároku. Současně se při úvaze zohledňují nejen výsledky dokazování o výši nároku, ale i další skutečnosti, které vyvstaly v průběhu řízení, nebo je účastníci uvedli. Pokud soud přistoupí k rozhodování o výši plnění na základě úvahy soudu, přestože k tomu nejsou dány podmínky, může se jednat o odvolací či dovolací důvod pro účastníka v důsledku nesprávného právního posouzení věci.¹⁵⁹ Jestliže je předmětem sporu více uplatňovaných nároků, přičemž u jednoho z nich byl žalobce zčásti úspěšný co do výše plnění, ve druhém nebyl žalobce úspěšný ani v základu nároku, pak je nutné postupovat podle ust. § 142 odst. 1 i odst. 3. Náklady je potřeba v takovém případě stanovit u každého případu zvlášť s ohledem na to, zda neúspěšnost nároku vyplývala z jeho základu nebo výše, která byla závislá na úvaze

¹⁵⁶ LAVICKÝ, Petr. In: LAVICKÝ, Petr a kolektiv. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l) ...*, s. 675-677.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 678 (srov. rozsudek NS ze dne 20. 3. 2012, sp. zn. 32 Cdo 4762/2010).

¹⁵⁸ JANEK, JIRSA. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář...*, s. 392-393.

¹⁵⁹ HROMADA, Miroslav. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...*, s. 657.

soudu. Pokud žalobce zároveň vynaložil náklady na více projednávaných nároků, je třeba rozdělit „... výše jednotlivých nároků, podle toho, jak se která ze společně projednávaných věcí podílela na vzniku těchto nákladů.“¹⁶⁰

Za určitých okolností se úvaha soudu využívala i při samotném rozhodování o náhradě nákladů řízení. Zejména v souvislosti se zrušením tzv. přísudkové vyhlášky nálezem ÚS ze dne 17. 4. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 25/12. Dosud nebyla Ministerstvem spravedlnosti vydána nová vyhláška a výše náhrady nákladů se podpůrně určuje podle advokátního tarifu. Problém nastával tehdy, kdy došlo k zahájení řízení ještě za účinnosti přísudkové vyhlášky a k rozhodnutí o nákladech řízení až po jejím zrušení. Na základě postupu podle advokátního tarifu při určování výše nákladů právního zastoupení mohlo dojít k nezanedbatelnému zvýšení těchto nákladů oproti postupu v souladu se zrušenou přísudkovou vyhláškou. V odůvodněných případech proto ÚS kvitoval aplikaci ust. § 136 a úpravu výše nákladů právního zastoupení vzhledem k legitimnímu očekávání účastníků, s jakými náklady může počítat při neúspěchu v řízení.¹⁶¹

Úvaha soudu se nejčastěji uplatňuje při určení výše nemajetkové újmy.¹⁶² Na tom se shoduje uznávaná literatura i judikatura. Je přitom rozlišováno posouzení skutkových zjištění o samotné existenci nemajetkové újmy, a právě posouzení konkrétní výše přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu, která splňuje podmínky úvahy soudu podle ust. § 136. Judikatura souhlasně konstatuje, že pro stanovení přiměřeného zadostiučinění (konkrétně jeho výši) neexistuje jakákoli exaktní metoda. Přesto se v minulosti našly odchylky. ÚS tak musel překonávat přílišný formalistický postup obecných soudů při aplikaci úvahy soudu. Obecné soudy konstatovaly, že pro naplnění podmínek ust. § 142 odst. 3 je zapotřebí, aby rozhodnutí odvislé od ust. § 136 bylo založeno na volné úvaze soudu, nikoli na úvaze vedené zákonnými kritérii. V daném případě kritérii uvedenými v ust. § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. S ohledem na existenci zákonných kritérií obecné soudy argumentovaly, že žalobce mohl výši plnění předvídat a rozhodovaly o náhradě nákladů řízení na základě poměrování úspěchu ve věci. Takový postup však podle ÚS značně vede ke zhoršení postavení žalobce, který byl v základu nároku úspěšný. ÚS především oponoval důvodovou zprávou k zákonu č. 160/2006 Sb., kterým se měnil zákon č. 82/1998 Sb., a bylo tak do něj vloženo nové ust. § 31a. Předmětné ustanovení slouží pouze jako obecný pokyn, v jaké formě a za jakých kritériích se má

¹⁶⁰ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 18. 3. 2011, sp. zn. 14 Co 73/2011.

¹⁶¹ JANEK, JIRSA. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář...*, s. 394 (srov. nález ÚS ze dne 7. 6. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3559/15).

¹⁶² VLÁČIL, David. In: SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení...*, s. 106.

zadostiučinění poskytnout, při rozhodování se má vzít v úvahu i příslušná judikatura ESLP. Ust. § 31 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. přitom slouží jako upřesňující, ale stále demonstrativní výčet toho, jakými dalšími kritérii se má soud řídit při určování výše přiměřeného zadostiučinění kvůli průtahům a nepřiměřené délce řízení. Přehnaně formalistický postup obecných soudů by fakticky sankcionoval žalobce za ne příliš přiléhavý odhad, který musel učinit ve svém žalobním návrhu.¹⁶³

V intencích výše shrnutého stanoviska ÚS se rovněž domnívám, že nelze v daném případě vyloučit úvahu soudu a tím i aplikaci ust. § 142 odst. 3 s odůvodněním, že úvaha soudu stála na zákonných kritériích, a nikoli na tzv. „volné úvaze“. Ust. § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. obecně nabádá, aby při určování výše přiměřeného zadostiučinění bylo přihlíženo „ke konkrétním okolnostem případu“.¹⁶⁴ Tímto zdůrazněním potřeby zohledňovat konkrétní okolnosti případu by mohlo být předmětné ustanovení zakončeno a stále by bylo pro aplikaci rozhodujícími orgány v zásadě dostačující. Pravděpodobně by si však sama judikurní praxe postupem času vytříbila určité znaky konkrétních okolností případu, na základě kterých by postupovala při určování výše přiměřeného zadostiučinění. Zákonodárce ovšem v ust. § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. na závěr specifikoval kritéria, jež v rámci své judikatury používá ESLP k určení, zda byla délka vnitrostátního soudního řízení skutečně přiměřená. V rámci důvodové zprávy k zákonu č. 160/2006 Sb., kterým se měnil zákon č. 82/1998 Sb., bylo nakonec podotknuto, že judikatura ESLP „*může být užitečným vodítkem*“ pro určování výše přiměřeného zadostiučinění.¹⁶⁵ Ust. § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. tedy neobsahuje taxativní výčet a svou povahou se rozhodně nejedná o jasná a striktní kritéria, která by určovala konkrétní postup při určování výše přiměřeného zadostiučinění a nekompromisně vylučovala prostor k úvahám soudu.

Co se týče argumentace obecných soudů o tzv. „volné úvaze soudu“ je na místě zmínit ještě dřívější rozsudek NS, v němž konstatoval, že: „*Soud může podle ust. § 136 o. s. ř. postupovat tehdy, je-li jistý právní základ uplatněného nároku. Při určení výše nároku*

¹⁶³ Nález ÚS ze dne 5. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 1310/09.

¹⁶⁴ Ust. § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb.: „*V případech, kdy nemajetková újma vznikla nesprávným úředním postupem podle § 13 odst. 1 věty druhé a třetí nebo § 22 odst. 1 věty druhé a třetí, přihlédne se při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění rovněž ke konkrétním okolnostem případu, zejména k*

a) celkové délce řízení,

b) složitosti řízení,

c) jednání poškozeného, kterým přispěl k průtahům v řízení, a k tomu, zda využil dostupných prostředků způsobilých odstranit průtahy v řízení,

d) postupu orgánů veřejné moci během řízení a

e) významu předmětu řízení pro poškozeného.“.

¹⁶⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 160/2006 Sb., kterým se měnil zákon č. 82/1998 Sb., zvláštní část, k bodu 26 (sněm. tisk 1117).

*jsou podkladem pro úvahu soudu takové skutečnosti, které vycházejí ze souvislosti posuzovaného případu a umožňují učinit určité kvantitativní závěry o výši uplatněného nároku; nejde tedy o určení výše nároku zcela volnou úvahou soudu.“*¹⁶⁶ Úvaha soudu tak nikdy nemůže být doslovně „volná“. V krajním případě by se na základě závěrů obecných soudů aplikace ust. § 136 buďto významně eliminovala (čímž i přiznání plné náhrady nákladů ve smyslu ust. § 142 odst. 3), nebo by dokonce mohla vykazovat prvky libovůle při bezbřehém důrazu na nezávislost úvahy soudu. Základním aspektem úvahy soudu je i její řádné odůvodnění. To především deklaruje, že úvaha soudu byla podepřena nejen skutečnostmi vycházejícími z posuzované věci, provedenými důkazy, ale samozřejmě i zohledněním právního rámce případu, který může vykazovat určitá obecná pravidla či doporučení postupu při určování výše plnění (jako tomu je v ust. § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb.). Pokud ale není stanoven např. konkrétní výpočet s jasnými vstupními údaji, bylo by nespravedlivé po žalobci požadovat, aby nesl následky za odlišný (nepřiměřený) odhad o výši uplatňovaného nároku, který je nucen v žalobním návrhu učinit.

Jak již bylo zmiňováno v podkapitole 3.3.2 zabývající se nepeněžítým plněním, v rámci řízení o náhradě nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem se ze strany ÚS i NS posuzuje tzv. hledisko materiální spravedlnosti. Úspěch žalobce se hodnotí podle toho, zda se mu podařilo prokázat příčinnou souvislost mezi nesprávným úředním postupem a jemu způsobenou nemateriální újmou. Je-li odpověď kladná, žalobci se podařilo prokázat základ nároku. NS nadto doplnil, že pokud žalobce dosáhne satisfakce v podobě uložení povinnosti jeho škůdci nahradit mu nemateriální újmu či poskytnout morální satisfakci, pak lze výsledek řízení hodnotit jako plný úspěch ve smyslu ust. § 142 odst. 1. Toto zhodnocení NS učinil, přestože výrokově nebylo žalobci přiznáno jím požadované plnění nebo jeho výše.¹⁶⁷ Ve vztahu k hledisku materiální spravedlnosti lze souhlasit s tím, že žalobce při prokázání příčinné souvislosti mezi způsobenou nemateriální újmou a nesprávným úředním postupem má plný úspěch v základu nároku. Nejenže má. Žalobce tento úspěch dokonce musí mít, aby i přes částečný úspěch ve výši přiměřeného zadostiučnění stále naplňoval podmínky přiznání plné náhrady nákladů ve smyslu ust. § 142 odst. 3. Neboť samotná výše přiměřeného zadostiučnění je podle závěrů ÚS závislá na úvaze soudu.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Rozsudek NS ze dne 18. 2. 2009, sp. zn. 23 Cdo 2030/2007.

¹⁶⁷ Usnesení NS ze dne 5. 2. 2014, sp. zn. 30 Cdo 2707/2013, srov. rozsudek NS 2. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 5210/2009, nález ÚS ze dne 5. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 1310/09.

¹⁶⁸ Srov. nález ÚS ze dne 5. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 1310/09.

Domnívám se tedy, že závěry ÚS byly správné. Výše popsané případy zřetelně deklarují základní důvody, proč judikaturní praxe ÚS i NS došla shodně k závěru, že posouzení konkrétní výše přiměřeného zadostiučinění za způsobení nemajetkové újmy obecně naplňuje podmínky úvahy soudu ve smyslu ust. § 136. Tím se dává prostor pro přiznání plné náhrady nákladů účastníku řízení i za situace, kdy jeho úspěch ve věci byl pouze částečný. Jedním z důsledků rozhodování o výši plnění na základě úvahy soudu je potažmo vyšší míra akceptace při „nadsazenosti“ uplatňovaného nároku, protože žalobce nemůže být prostřednictvím náhrady nákladů sankcionován „za ne zcela přiléhavý odhad“.¹⁶⁹ NS proto vytýkal obecným soudům aplikaci moderace podle ust. § 150, kdy okolnosti hodné zvláštního zřetele spatřovaly v uplatnění nároku v nepřiměřené výši. Přisouzená částka nakonec představovala pouze 7,5 % z výše nároku navrhovaného žalobcem. Přesto se NS nepřiklonil k aplikaci ust. § 150 s dodatkem, že: „*Ostatně judikatura vztahující se k této problematice přitom nebyla v době podání žaloby natolik rozvinuta, aby mohla účastníkům řízení poskytnout určitý rámeček pro to, jakou částku lze po státu objektivně požadovat.*“¹⁷⁰

Z výše uvedeného vyplývá, že NS zcela nevyklučuje do budoucna aplikaci moderačního práva v řízeních o náhradě nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem. Aplikace ust. § 150 bude mimo jiné záviset i na dalším vývoji judikatury, která upřesní objektivně přiměřenou výši náhrady v těchto řízeních. Rozhodně je vhodné zohlednit případně ustálenou judikaturní praxi. Pokud jí žalobce následně ve výši uplatňovaného nároku zcela zjevně nebude respektovat, je na místě promítnout jeho přístup i do náhrady nákladů řízení. Na druhou stranu by neměly obecné soudy zapomenout na to, že stále je výše plnění odvislá od úvahy soudu. Proto je nutné nechat žalobci prostor pro jím učiněný odhad v rámci žalobního návrhu, a rovněž tímto zbytečně nezamezovat budoucímu vývoji přiznaných částek za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem. I kdyby nakonec požadována výše plnění byla zjevně nepřiměřená a absentovala jakékoli žalobcovo odůvodnění, pak je vhodné situaci primárně řešit poměřováním úspěchu účastníků ve smyslu ust. § 142 odst. 2, namísto aplikace odst. 3 tohoto ustanovení. To ostatně NS mimo jiné konstatoval v jednom ze svých pozdějších usnesení: „*Jedním z důvodů opodstatňujících rozhodnutí o nákladech řízení dle zásady úspěchu i v situaci, v níž by aplikační předpoklady § 142 odst. 3 OSŘ byly splněny, je extrémní rozdíl mezi žalovaným obnosem a skutečně přiznanou částkou.*“¹⁷¹ Avšak i NS aplikaci ust. § 142 odst. 2 odůvodňuje až extrémním rozdílem (nikoli

¹⁶⁹ Nález ÚS ze dne 5. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 1310/09.

¹⁷⁰ Rozsudek NS ze dne 2. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 5210/2009.

¹⁷¹ Usnesení NS ze dne 6. 10. 2015, sp. zn. 28 Cdo 5183/2014.

„běžným“ rozdílem) mezi uplatňovanou částkou a v konečné fázi žalobci přiznanou. Pak samotnou moderaci soudu podle ust. § 150 lze označit až za další (a hlavně nejzazší) stupeň řešení nepřiměřených nároků žalobce, jež se odráží v konečně přiznaných nákladech řízení. Nadto by mělo pro uchýlení se k moderaci soudu hrát patrně více faktorů nežli jen nepřiměřeně nadhodnocená výše nároku. Mohou to být např. majetkové, sociální, ale i osobní poměry účastníků, jakož i další důvody mající původ v samotném jednání účastníků.¹⁷²

¹⁷² Srov. BÍLÝ, Martin. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád...*, s. 716-718.

Závěr

Nejvíce aktuální názorový rozkol v oblasti náhrady nákladů probíhá v řízeních iudicium duplex, kde se ÚS velmi výrazně odklonil od dosavadní ustálené judikatury. ÚS primárně vyzdvihuje nespornou povahu těchto řízení a konstatuje, že nelze posuzovat náhradu nákladů v souladu se zásadou úspěchu. Řešení však shledává v aplikaci ust. § 142 odst. 2, konkrétně nepřiznání náhrady nákladů žádnému z účastníků řízení.¹⁷³

Obecně je zásada úspěchu ve věci stěžejní zásadou pro rozhodování o náhradě nákladů řízení. Ačkoli její primární uplatnění tkví v civilním sporném řízení podle OSŘ, není striktně vyloučena ani pro řízení podle ZŘS. Například v návrhových zvláštních řízeních lze rozhodnout podle úspěchu ve věci, je-li mezi účastníky zaznamenán reálný skutkový či právní spor, pakliže vyřešení tohoto sporu má podstatný vliv na rozhodnutí v meritu věci.¹⁷⁴ V intencích shora uvedeného je zřejmé, že uplatnění zásady úspěchu ve věci přesahuje rámec OSŘ. Přesto ani v řízeních podle ZŘS nedochází k popření základního významu ust. § 142, ať už soud při rozhodování o náhradě nákladů využije kterýkoli z jeho odstavců. Pakliže lze shledat uplatnění zásady úspěchu ve věci i v řízeních podle ZŘS, bezesporu bych použití této zásady nevyklučovala v řízeních iudicium duplex. Judikatura NS i ÚS již dlouhodobě konstatuje, že úspěch věci se posuzuje v širších souvislostí a dle konkrétních okolností případu, tedy i vzhledem k povaze řízení.¹⁷⁵ Načež původní souladná praxe NS i ÚS při aplikaci zásady úspěchu ve věci v řízeních iudicium duplex se snažila tyto požadavky řádně naplňovat.

Domnívám se, že odklon ÚS akorát zásadně narušil míru předvídatelnosti rozhodování o náhradě nákladů, a to nejen v řízeních o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, ale pomalu zasahuje i do řízení o vypořádání SJM. Ačkoli je na místě, aby postup v rámci náhrady nákladů v těchto řízeních byl v zásadě srovnatelný, nepovažuji nové řešení ÚS za vhodné. Pokud již ÚS hodlá narušit dosavadní přístup judikatury (dlouhodobě shodné pro NS i ÚS), měl by tak činit výhradně za výjimečné situace a své názory podrobně odůvodnit. Ze snahy ÚS by mělo být zřejmé, proč tak činí, a to společně s přednesením jednoznačného návrhu o „novém“ postupu. Nový postup by měl být schopen prokázat, že se jedná o mnohem konformnější řešení, ať už vzhledem k povaze řízení, nebo aplikovaným ustanovením. Domnívám se, že takovou

¹⁷³ Nález ÚS ze dne 10. 11. 2020, sp. zn. I. ÚS 262/20-3, bod 42.

¹⁷⁴ SVOBODA, Karel. In: SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 53.

¹⁷⁵ Nález ÚS ze dne 5. 4. 2022, sp. zn. IV. ÚS 404/22, bod 15 (shodně např. nález ÚS ze dne 9. 12. 2004, sp. zn. II. ÚS 228/04, usnesení NS ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 22 Cdo 2625/2016, usnesení NS ze dne 10. 12. 2013, sp. zn. 22 Cdo 1795/2013).

kvalitu aktuální snahy ÚS nenaplnují. Nadto lze hodnotit jejich postup na úkor ust. § 23 zákona o ÚS za minimálně velmi neobvyklý. To jen potvrzuje narušení principu právní jistoty, kterého se ÚS svými aktuálními kroky dopouští. Z výše uvedených důvodů mám za to, že původní postup podporovaný ÚS i NS při rozhodování o náhradě nákladů v řízeních iudicium duplex byl v zásadě vhodnějším.

V souvislosti s ust. § 142 odst. 3 lze shrnout, že v posledních letech se judikatura snažila vytvořit a upřesnit konkrétní rámec podmínek, v jejichž rozsahu má být ust. § 142 odst. 3 uplatňováno. Pomineme-li nynější snahy ÚS o změnu aplikace v řízeních iudicium duplex, kde váže použití ust. § 142 odst. 3 na zvláštní okolnosti případu, zejména šikanózní jednání nebo zneužití práva. Předmětný postup ÚS považuji za zcestný. Naprosto vybočuje z jinak relativně souladného vývoje judikatury NS i ÚS v rámci tohoto ustanovení. V zásadě tedy nelze shledat významnější rozdíl v názorech NS i ÚS, oba dávají důraz při aplikaci ust. § 142 odst. 3 na specifika jednotlivých řízení, konkrétní okolnosti případů a dále i skutečnost, že použití tohoto ustanovení je charakterizována jako alternativa. Vždy je ale povinností soudu svou volbu řádně odůvodnit.¹⁷⁶ Stále lze nacházet odchylky mezi postupem obecných soudů a judikатурní praxí, a to vlivem mechanického až přehnaně formalistického přístupu. Ostatně tento přístup byl obecným soudům ze strany ÚS i NS v průběhu let opakovaně vytýkán.¹⁷⁷ Domnívám se, že kromě prvotního určení základu a výše nároku bylo hlavním úskalím pro obecné soudy to, zda výše nároku odhadnutá žalobcem byla pouze nepřiléhavým odhadem, či již zjevně nadsazeným nárokem. S tímto problémem se obecné soudy potýkaly, ať už byla výše nároku závislá na znaleckém posudku nebo úvaze soudu. Snahu o rozšíření aplikace ust. § 142 odst. 3 vnímám i v případě nepatrného neúspěchu ve věci. NS toto ustanovení vztáhnul i na situace, kdy žaloba obsahovala dva provázané nároky (určení neexistence zástavního práva a určení neplatnosti zástavní smlouvy), přičemž jednomu z nich nebylo vyhověno pouze z důvodu absence naléhavého právního zájmu.¹⁷⁸ Obecně se ÚS i NS zpravidla snažily přístup obecných soudů rozvolňovat a souladnou praxí případné neshody postupně vymýtit. Domnívám se, že průběžně judikatura NS i ÚS poměrně zřetelně vymezila prostor pro aplikaci ust. § 142 odst. 3, následně především korigovala přístup obecných soudů ke stanoveným pravidlům.

¹⁷⁶ Usnesení NS ze dne 6. 10. 2015, sp. zn. 28 Cdo 5183/2014.

¹⁷⁷ Např. náleží ÚS ze dne 19. 6. 2018, sp. zn. IV. ÚS 3375/17, náleží ÚS ze dne 5. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 1310/09, usnesení NS ze dne 6. 10. 2015, sp. zn. 28 Cdo 5183/2014, rozsudek NS ze dne 2. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 5210/2009.

¹⁷⁸ Rozsudek NS ze dne 25. 8. 2016, sp. zn. 21 Cdo 3918/2015.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- 1) HURDÍK, Jan. *Náklady občanského soudního řízení a rovný přístup účastníků ke spravedlnosti*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 136 s.
- 2) JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha II. § 79-180 občanského soudního řádu*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2019, 648 s.
- 3) LAVICKÝ, Petr a kolektiv. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, 1116 s.
- 4) PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, 3352 s.
- 5) REMEŠ, Jiří. *Praktický úvod do civilního řízení sporného*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, 448 s.
- 6) SVOBODA, Karel, HROMADA, Miroslav, LEVÝ, Jiří, VLÁČIL, David, TLÁŠKOVÁ, Šárka, PIRK, Tomáš. *Náklady řízení*. Praha: C. H. Beck, 2017, 294 s.
- 7) SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, 1834 s.
- 8) SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, 1156 s.
- 9) ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces: obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 502 s.
- 10) WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vyd. Praha: Leges, 2018, 648 s.
- 11) ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, 621 s.

Odborné články

- 1) BÍLÝ, Martin. *Subjekty náhrady nákladů řízení*. Právní rozhledy, 2010, č. 9, s. 308-315.
- 2) COUFALÍK, Petr. *Náhrada nákladů řízení v oblasti věcných práv v aktuální judikatuře NS*. Bulletin advokacie, 2017, č. 10, s. 26-30.
- 3) CHALUPA, Luboš. *Kumulace znaleckých posudků o základu nároku a o výši plnění a aplikace § 142 odst. 3 o.s.ř.* Aplikace práva, 2014, č. 4, s. 8-10.

- 4) JANDOVÁ, Hana. *Náhrada nákladů řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví*. Soudní rozhledy, 2022, č. 10, s. 311-315.
- 5) PULKRÁBEK, Zdeněk. *Zásada úspěchu ve věci - „novinky“ v rozhodování o nákladech řízení*. Bulletin advokacie, 2018, č. 1-2, s. 35-36.
- 6) SMRŽ, Ivo. *Náklady řízení a jejich náhrada v civilních sporech o náhrady při ublížení na zdraví*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky (ČZPB), 2018, č. 3, s. 26-53.

Judikatura

- 1) Nález Ústavního soudu ze dne 22. 6. 2000, sp. zn. III. ÚS 170/99.
- 2) Nález Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2004, sp. zn. II. ÚS 228/04.
- 3) Nález Ústavního soudu ze dne 13. 1. 2005, sp. zn. IV. ÚS 1/04.
- 4) Nález Ústavního soudu ze dne 25. 2. 2009, sp. zn. I. ÚS 92/08.
- 5) Nález Ústavního soudu ze dne 5. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 1310/09.
- 6) Nález Ústavního soudu ze dne 30. 8. 2010, sp. zn. I. ÚS 2717/08.
- 7) Nález Ústavního soudu ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS 1441/11.
- 8) Nález Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 25/12.
- 9) Nález Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2013, sp. zn. II. ÚS 157/13.
- 10) Nález Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 2881/12.
- 11) Nález Ústavního soudu ze dne 7. 6. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3559/15.
- 12) Nález Ústavního soudu ze dne 17. 1. 2017, sp. zn. II. ÚS 3070/14-4.
- 13) Nález Ústavního soudu ze dne 19. 6. 2018, sp. zn. IV. ÚS 3375/17.
- 14) Nález Ústavního soudu ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. II. ÚS 572/19.
- 15) Nález Ústavního soudu ze dne 10. 6. 2020, sp. zn. III. ÚS 186/20.
- 16) Nález Ústavního soudu ze dne 10. 11. 2020, sp. zn. I. ÚS 262/20-3.
- 17) Nález Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2021, sp. zn. III. ÚS 2389/20.
- 18) Nález Ústavního soudu ze dne 5. 4. 2022, sp. zn. IV. ÚS 404/22.
- 19) Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 1. 2002, sp. zn. IV. ÚS 37/02.
- 20) Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 11. 2015, sp. zn. II. ÚS 2530/15.
- 21) Usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 10. 2018, sp. zn. II. ÚS 1819/18.
- 22) Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 5. 2021, sp. zn. IV. ÚS 582/21.
- 23) Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. II. ÚS 1098/22.
- 24) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2007, sp. zn. 29 Cdo 238/2007.
- 25) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 2. 2009, sp. zn. 23 Cdo 2030/2007.

- 26) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 5210/2009.
- 27) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2012, sp. zn. 32 Cdo 4762/2010.
- 28) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 5. 2014, sp. zn. 28 Cdo 4425/2013.
- 29) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2016, sp. zn. 21 Cdo 3918/2015.
- 30) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 3. 2017, sp. zn. 22 Cdo 1370/2015.
- 31) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 5. 2017, sp. zn. 21 Cdo 1990/2016.
- 32) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 5. 2017, sp. zn. 23 Cdo 962/2016.
- 33) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 9. 2010, sp. zn. 28 Cdo 748/2010.
- 34) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2013, sp. zn. 30 Cdo 1969/2013.
- 35) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2013, sp. zn. 22 Cdo 1795/2013.
- 36) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2014, sp. zn. 22 Cdo 4308/2013.
- 37) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 2014, sp. zn. 30 Cdo 2707/2013.
- 38) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2014, sp. zn. 22 Cdo 245/2014.
- 39) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2014, sp. zn. 22 Cdo 1706/2014.
- 40) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 22 Cdo 1655/2014.
- 41) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 8. 2014, sp. zn. 28 Cdo 2170/2014.
- 42) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2014, sp. zn. 28 Cdo 1280/2014.
- 43) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2015, sp. zn. 22 Cdo 3331/2014.
- 44) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2015, sp. zn. 25 Cdo 37/2015.
- 45) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 10. 2015, sp. zn. 28 Cdo 5183/2014.
- 46) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2015, sp. zn. 22 Cdo 2648/2015.
- 47) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. 22 Cdo 4926/2015.
- 48) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2016, sp. zn. 22 Cdo 3730/2015.
- 49) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 9. 2016, sp. zn. 25 Cdo 3974/2015.
- 50) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 22 Cdo 2625/2016.
- 51) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 3. 2017, sp. zn. 22 Cdo 287/2017.
- 52) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2017, sp. zn. 22 Cdo 1523/2017.
- 53) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2767/2017.
- 54) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 8. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2860/2017.
- 55) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 9. 2017, sp. zn. 22 Cdo 3588/2017.
- 56) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 10. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2816/2017.
- 57) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2017, sp. zn. 25 Cdo 4566/2017.
- 58) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2018, sp. zn. 28 Cdo 1154/2016.
- 59) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2018, sp. zn. 21 Cdo 5239/2017.

- 60) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2018, sp. zn. 28 Cdo 251/2018.
61) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2018, sp. zn. 25 Cdo 317/2018.
62) Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 18. 3. 2011, sp. zn. 14 Co 73/2011.

Právní předpisy

- 1) Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, ve znění pozdějších předpisů.
- 2) Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- 3) Vyhláška č. 484/2000 Sb., Ministerstva spravedlnosti, kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníků advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění vyhlášky č. 64/2012 Sb.
- 4) Zákon č. 113/1895 Ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní) ve znění předpisů jej měnících a doplňujících do dne 31. 12. 1947.
- 5) Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- 6) Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb.
- 7) Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.
- 8) Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.
- 9) Zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- 10) Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- 11) Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- 12) Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Ostatní

- 1) Důvodová zpráva k zákonu č. 160/2006 Sb., kterým se měnil zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb.,

o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zvláštní část, k bodu 26 (sněm. tisk 1117).

- 2) Zpráva Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 3. 2. 1972, sp. zn. Cpj 86/71 (Rc 42/1972).

Shrnutí

Diplomová práce pojednává o náhradě nákladů soudního řízení při částečném úspěchu účastníka ve věci. První kapitola stručněji vymezuje základní pojmy, jako jsou náklady řízení či zásada úspěchu ve věci a její projevy na náhradu nákladů včetně určitých omezení. Ve zbývajících dvou kapitolách je obecně charakterizováno ustanovení § 142 OSŘ v rozsahu prvních třech odstavců, zároveň zde dochází ke shrnutí základních pravidel i odlišností judikturní praxe primárně při aplikaci odstavců 2 a 3 tohoto ustanovení. Druhá kapitola se dále specificky zabývá řízeními iudicium duplex, v nichž se nyní nachází názorový rozkol na úrovni Nejvyššího soudu a Ústavního soudu. Hlavním cílem diplomové práce je analyzovat v řádu posledních let diferenciaci v přístupu soudní praxe k náhradě nákladů při částečném úspěchu účastníka a nakonec zhodnotit, které z nabízených řešení je tím nejvhodnějším.

Abstract

This diploma thesis deals with compensation for the costs of court proceedings in case of partial success of a participant in their case. The first chapter briefly defines basic terms such as costs of proceedings or a principle of success in a matter and their impact on reimbursement of costs, including certain limitations. In the remaining two chapters, the first three paragraphs of provision § 142 OSŘ are described. At the same time, there is a summary of the basic rules and differences in judicial practices, primarily in the application of paragraphs 2 and 3 of the provision. The second chapter later deals specifically with the proceedings of the iudicium duplex, concerning which there is a split of opinion between the Supreme Court and the Constitutional Court. The main goal of the diploma thesis is to analyse different approaches in court practices to reimbursement of costs in case of partial success of the participant in recent years and finally to evaluate which of the offered solutions is the most appropriate.

Klíčová slova

Civilní soudní řízení

Náklady řízení

Náhrada nákladů řízení

Zásada úspěchu ve věci

Částečný úspěch ve věci

Key words

Civil proceedings

Costs of proceedings

Reimbursement of the proceedings costs

Principle of success in the case

Partial success in the case